

NERİK, HAKMIŞ VE YAKIN ÇEVRESİNİN LOKALİZASYONU HAKKINDA*

ON LOCALIZATION OF NERİK, HAKMIŞ AND ITS
SURROUNDING

Şafak BOZGUN

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Hititoloji Anabilim Dalı,
sbozgun@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 20 Şubat 2019
Kabul edildiği tarih: 23 Mart 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2019

Article Info

Date submitted: 20 February 2019
Date accepted: 23 March 2019
Date published: 25 June 2019

Anahtar sözcükler

Nerik; Hakmiş; Kaška; Haharwa;
Kuzey Anadolu

Keywords

Nerik; Hakmiş; Kaška; Haharwa;
North Anatolia

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.1.8

Öz

Hitit devletinin kurulduğu ilk dönemlerden itibaren topraklarının genişletilmesi, askeri faaliyetler ile sağlanmış, antlaşmalar, fermanlar ve buyruklarla da devletin hâkimiyet alanı güçlendirilmek istenmiştir. Bu politikalar özellikle Kuzey Anadolu'da, Hitit devletinin Anadolu'da varlığını göstermesi ile başlayan, Kaška çekişmeleri/anlaşmazlıklar açısından bir çözüm getir(e)memiştir. Nerik ile Hakmiş, devletin kuzey bölgesi yerleşim yerleri arasında en önemli statüye sahip kentler arasındadır. Araştırmamız, her iki kentin ve çiviyazılı metinlerde bu kentlerle ilgili geçen bölgenin coğrafyası ve lokalizasyonu üzerinedir.

Abstract

From the early years of the Hittite state, the Hittites succeeded in expanding their territories by military activities and aimed to strengthen the dominance of the state by treaties, edicts and decrees. These policies did not provide a solution for Kaška conflicts/disputes that started with the appearance of the Hittite state in Anatolia, especially in Northern Anatolia. Nerik and Hakmiş were among the most important cities in the northern part of the Hittite homeland. This study explores the geography and localization of these two cities and region of these cities in cuneiform texts.

Önemli bir kült merkezi olan *Nerik* ve *Hakmiş* ile diğer Hitit kentlerinin lokalizasyonları için yapılan ilk çalışmalara sonradan Maşat, Ortaköy, Kayalıpınar ve Kuşaklı'da bulunan Hititçe çiviyazılı belgeler, özellikle de son zamanlarda *Nerik* ile eşitlenmek istenen *Vezirköprü-Oymağağaç*'ta ele geçen filolojik buluntular (OyT 05/1+OyT 05/2; OyT 09/1; OyT 09/2; OyT 11/1; OyT 13/1; OyT 13/2; OyT 14/1; OyT 14/2; OyT 14/3) eklenmiştir. Söz konusu yeni buluntular Anadolu'nun tarihi coğrafyasının daha doğru sonuçlar verecek biçimde gelişmesini sağlamıştır.

* Bu çalışma, "III.Hattuşili Devrinde Nerik ve Hakmiş Memleketleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Araştırmamızda yer alan coğrafya adlarının geçtiği tüm metin yerleri için Gonnet; Ertem; Ünal, *Hattuşili III. Teil 1*; del Monte ve Tischler; del Monte, *Die Orts-und Gewässernamen* çalışmalarından faydalanılmış ve gereksiz bibliyografik tekrardan kaçınılması için zorunlu olmadıkça metin içerisinde gönderme yapılmamıştır, 1992 yılı sonrasında yayınlanan çiviyazılı metinler ise taranarak ilgili kent adlarının geçtiği belgeler bir dizin olarak sunulmuştur. Kısaltmalar için *Chicago Hittite Dictionary* (CHD) izlenmiştir.

Nerik'in uzun bir dönem boyunca *Kaška* işgali altında kalmış olması, onun lokalizasyonuna dair en önemli belgedir.

KUB 17.21+KBo 52.14+KBo 51.16+KBo 55.32 (Singer 43-44)

II	II
20' KUR ^{URU} <i>Ne-ri-ig-ga-az</i> UR[U]' <i>Hu'-ur-ša-ma-az</i> K[UR ^{URU}] <i>Ka-a-aš'-ša-ma-az</i>	20' <i>Nerik</i> memleketinden, <i>Huršama</i> kentinden, <i>Kaššama</i> m[emleketi]nden,
21' KUR ^{URU} <i>Ši-e-ri-ša-az</i> KUR ^{URU} <i>Hi-i-mu-wa-az</i> KUR ^{URU} [<i>Tág-ga-aš-ta-a</i>]z	21' <i>Šerišša</i> memleketinden, <i>Himuwa</i> memleketinden, [<i>Taggašta</i>] memleketin[de]n,
22' KUR ^{URU} <i>Ka-am-ma-ma-az</i> KUR ^{URU} <i>Za'-al-pu-u-wa-az</i> KUR ^{URU} <i>Ka-pí-ri-ú-u-ha'-az</i>	22' <i>Kammama</i> memleketinden, <i>Zalpuwa</i> memleketinden, <i>Kapir[ú]ha</i> memleketinden,
23' KUR ^{URU} <i>Hu-ur-na-az</i> KUR ^{URU} <i>Da-an-ku-uš-na-az</i> KUR ^{URU} <i>Ta-pa-š[a]-wa-az'</i>	23' <i>Hurna</i> memleketinden, <i>Dankušna</i> memleketinden, <i>Tapas[a]wa</i> memleketinden,
24' KUR ^{URU} <i>Ta-ru-ug-ga-az</i> KUR ^{URU} <i>I-la-a-lu-u-ḫa-az</i> URU <i>Zi-ih-ha-na'-az'</i>	24' <i>Taragga</i> memleketinden, <i>Ilaluha</i> memleketinden, <i>Zihhana</i> memleketinden,
25' KUR ^{URU} <i>Ši-pí-id-du-wa'-az'</i> KUR ^{URU} <i>Wa-aš-ha-ya-az</i> KUR ^{URU} <i>Pa-tal-lí-ya'-az'</i>	25' <i>Šipidduwa</i> memleketinden, <i>Wašhaya</i> memleketinden, <i>Patalliya</i> memleketinden,
26' <i>nu ke-e-da-aš A-[(NA KUR.KUR^{HLA}) š]u-me-en-za-an ŠA <É^{HLA} DINGIR^{MES}-KU-NU ku-e e-eš-ta na-at LÚ^{MES} URU Ga-aš-ga ar-ha pí-ip-pí-ir nu šu-me-en-za-an ŠA>¹ DINGIR^{MES} ALAM^{MES}</i>	26' bu memleketlerde sizin olan <tapınaklarınızı Kaška adamları(/halkı) yıktılar. Sizin> Tanrılarınızın heykellerini
27' <i>ar-ha hu-u[l-le-er]</i>	27' kır[dılar].
IV	IV
5 <i>nu ú-e-eš DINGIR^{MES}-aš ku-it na-[ah-ha-an-ṭ]e-eš nu DINGIR^{MES}-aš A-NA EZEN^{HLA}</i>	5 ve biz Tanrılara saygılı olduğumuzdan Tanrıların söz konusu bayramlarına
6 EGIR- <i>an-pát ar-wa-aš-ta</i> KUR ^{URU} <i>Ne-ri-ig-ga-ma-az</i>	6 özen gösteriyoruz. Fakat <i>Nerik</i> memleketi
7 LÚ ^{MES} URU <i>Ga-aš-ga ku-it da-a-an har-kán-zi ú-e-ša</i>	7 Kaška adamları(/halkı) el koyduklarından biz
8 A-NA PIM URU <i>Ne-ri-ik Ū A-NA DINGIR^{MES} URU Ne-ri-ik</i>	8 <i>Nerik</i> 'in Fırtına Tanrısı ve <i>Nerik</i> 'in Tanrılarına
9 SÍSKUR ^{HLA} UR[U] <i>Ha-at-tu-ša-az</i> URU <i>Ha-ak-mi-iš-ši</i>	9 kurbanları <i>Hattuša</i> 'dan <i>Hakmiš</i> kentine
10 <i>up-pí-[(iš-ga-u)]-e-ni ...</i>	10 göndereceğiz/gönderiyoruz...

Ancak kentin bulunduğu bölge oldukça açık ve anlaşılır olmasına karşın Hitit ve *Kaška* sınırlarının kesin olarak belirlenebilmesi, hem yeterli derecede arkeolojik ve filolojik verinin olmamasından hem de söz konusu sınırların sürekli farklılıklar göstermesi açısından oldukça zordur. *Nerik*'in konumu ile ilgili olarak ilk çalışmalar onun *Hatti* memleketinin kuzeyinde özellikle de Amasya civarında olabileceği yönündedir (Goetze, “Bemerkungen zu dem...” 26; Goetze, “Roads of Northern... 92, 102). Kentin identifikasyonu için *Hattuša*'nın güneydoğusunda bulunan Alishar Höyük ya da Artova önerilmişse de (Cornelius, “Zur hethitischen Geographie...” 1; Garstang ve Gurney 21; Goetze, *Reviewed Work(s)* 46) söz konusu tespitlerin hatalı olduğu çok geçmeden yeni belgeler ile belirlenmiştir. Kentin Merzifon-Amasya (von Schuler 19); Devrez Çayı vadisi, Tosya ile Kızılırmak arasında, Kızılırmak yakınında (Alp, “Hitit Kenti Hanhana...” 652) yer alabileceği yine bazı araştırmacılar tarafından belirtilmiştir.

Güterbock, *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın kenti terketmesi ve onun yeniden kente dönmesini anlatan, bunun için birtakım ritüel uygulamalarının yapıldığı bir mitolojik metinden yapılan çıkarımlar sonucu kentin lokalizasyonu için yeni bir yaklaşım getirmiştir (Güterbock 93).

¹ KUB 31.124(+KUB 48.28(+KBo 53.10 II 10-12, CTH 375.1.B

KUB 36.89 (Haas, *Kult von Nerik* 150-153; Dinçol ve Yakar 565; Macqueen 180)

ay. 12 ^{1D} Ma-ra-aš-ša-an-ta-aš-wa an-na-al-la-za :i-pa-at-tar-ma-ya-an a-ar-ša-aš 13 ^{DU} U-aš-ma-wa-ra-an wa-ah-nu-ut nu-wa-ra-an ^{DU} UTU-i DINGIR ^{LIM} -an ar-ša-nu-ut ^{URU} Ne-ri-ik-ki-wa-ra-an] 14 ma-an-ni-in-ku-wa-an ar-ša-nu-ut ...	ay. 12 Maraşanta ırmağı eskiden :ipattarmayan (yön(ün)de) akardı. 13 Fakat Fırtına Tanrısı onu döndürdü/çevirdi ve onu Tanrıların Güneş Tanrısına (doğru) akıttı, [(ve) onu] Ner[ik'e] 14 yakın akıttı...
---	--

Mitolojik metinde aktarıldığı gibi *Nerik*'in, *Maraşanta* ırmağının (Kızılırmak) yön değiştirdiği keskin bir dirsek yakınında aranması gerektiği belirtilmektedir. Bu dirseğin yönü :ipattarmayan yönünde akarken sonrasında Fırtına Tanrısı tarafından Güneş Tanrısına doğru çevrilmiştir. Böylece metinde anlatılana uygun dönüşün Kargı yakınlarında bulunduğu dikkat çeken Güterbock, *Nerik* ve onunla ilgili *Haharwa*'nın, Kargı ve yakınlarında Adadağ ile eşitlenmesi gerektiğini önermiştir (Güterbock 93; von Schuler 19; Haas, *Kult von Nerik* 5, 170; Hazenbos 193).

Ancak *Nerik* ve onunla ilgili diğer yerleşimlerin lokalizasyonları, bölgenin topografik ve arkeolojik verileriyle uyumlu olmadığından, KUB 36.89 ay.12-14'ten edinilen bilgilerin Kargı ve yakın civarında aranmadan yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Metinde bahsedilen bilgilerin *Maraşanta*'nın istikamet değiştirdiği yönünde değerlendirilmesinin gerekmediği, ufak bir kıvrım ya da önemsiz bir yatak değişiminin abartılı bir anlatımı olabileceği, :ipattarmayan kelimesinin Kızılırmak'ın eskiden batıya değil de, herhangi başka bir yönde aktığını ifade etmek için kullanılmış ise kentin, Boyabat-Durağan-Vezirköprü hattının kuzeyinde, yoğun iskânın bulunduğu bölgede aranması gerektiği de savunulmaktadır (Dinçol ve Yakar 565). KUB 36.89'dan edinilen bilgilerin daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyulduğu ve metnin devamının da dikkate alınması gerektiği bir diğer husustur.

KUB 36.89 (Haas, *Kult von Nerik* 152-153; Dinçol ve Yakar 565; Macqueen 181)

ay. 14 nu ^{DU} U-aš A-NA ^{1D} Ma-ra-aš-ša-an-ta te-e-et 15 ma-a-an-wa-kán ^{DU} U ^{URU} Ne-ri-ik ku-iš-ki kar-ṭ[i-m]i-ya-nu-zi nu-wa-ra-aš-kán 16 ^{URU} Ne-ri-ik-ka-za ^{GIS} da-ha-an-qa-za ar-ha i-ya-an-n[i-ya]-zi zi-ik-ma-wa-ra-an 17 ^{1D} Ma-ra-aš-ša-an-ta-aš dam-mi-e-da-ni ^{1D} dam-[mi-e-d]a-ni ^{PÜ} -i le-e tar-na-at-ti	ay. 14 ... ve Fırtına Tanrısı <i>Maraşanta</i> ırmağına (şöyle) söyledi: 15 "Eğer herhangi biri <i>Nerik</i> 'in Fırtına Tanrısı'nı kızdırırsa ve o 16 <i>Nerik</i> kentinden, <i>dahanga</i> 'dan giderse, sen ise onu 17 <i>Maraşanta</i> ırmağı başka ırmağa, diğer kaynağa/pınara bırakma!"
18 ^{DU} U AN ^E -wa ^{1D} Ma-ra-aš-ša-an-ta te-e-et le-en-ki-ya-wa]-ta e-eš-du 19 nu-wa-za-kán a-ar-ša-nu le-e wa-ah-nu-ši nu-za-kán ^{1D} [Ma-ra-aš-ša-a]n-ta-aš ar-ša-nu 20 ^U UL wa-ah-nu-ut šu-um-ma-ša-at DINGIR ^{MES} i-ya-at-te-e[n. . .] tal-li-ya-du 21 ^{DU} U Ne-ri-ik ^{1D} Na-ak-ki-li-ya-ta-aš a-ru-na-za-an hu-un-hu-eš-na-za GAM-an ar-ha ú-wa-te-ed-du	18 Göğün Fırtına Tanrısı <i>Maraşanta</i> ırmağına (şöyle) söyledi: "Sana yemin olsun. 19 Bizzat sen yatağını (akış yönünü) çevirme! Bizzat <i>Maraşanta</i> ırmağı yatağını (akış yönünü) 20 çevirmedi. Siz Tanrılar onu (böyle) yaptınız ... çağır! 21 <i>Nakkiliyata</i> ırmağı <i>Nerik</i> 'in Fırtına Tanrısı'nı. Onu denizden, dalgadan(/su kaynağından) geri getir".

Özellikle metnin son bölümünde *Maraşanta* ırmağının yönünün değişmediği, kentin bu ırmağın başka bir kolu üzerinde olabileceği ve *Nerik*'in modern Havza, *Haharwa*'nın ise Tavşan Dağ ile eşitlenebileceği değerlendirilmektedir. Bunun için ise en önemli gerekçelerinden birinin de *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın aslında bir Fırtına Tanrısı olarak "*gökyüzünden yağın yağmur suları*" ile ilgili değil de "*kaynak/pınar/kuyu'dan çıkan sular*" ile ilgili olabileceğidir (Macqueen 181-182).

III.Hattuşili'nin, kentin kaderi ile ilgili aktardığı bilgiler de onun identifikasyonuna yardımcı olabilecek niteliktedir (Haas, *Geschichte der hethitischen...* 594):

CTH 383 KUB 21.19+KUB 14.7+KBo 52.17+338/v (Rieken)

III 11 ... KUR ^{URU} Ne-ṛi-ik] 12 hu-u-d[a-a]k-pát ka-ru-ú-i-li-ya-aš A-NA LUGAL ^{MES} x] 13 har-kán-za e-eš-ta nu KASKAL ^{MES} an-da wa-ar-hu-e-e[š-šar 14 nu-kán ^{URU} Ne-ri-iq-qa-aš URU-aš ^{NA4} a-ku-uš GIM-a[n] 15 an-da e-eš-ta nu-kán hal-lu-u-wa-aš :wiš-ta-aš kat-ṭa-an	III 11 ... <i>Nerik</i>] memleketi, 12 önceki kralların zamanlarında aniden(/hızla/birden bire) ...[13 yıkılmıştı ve yollar çalı çırpı içinde[(idi), 14 ve <i>Nerik</i> kenti [suda] bir taş parçası 15 gib[i]ydi ve derin sular altı[nda(ydı).
---	---

Nerik ile ilgili bir Arınma Ritüelinde geçen *luri-* kelimesinin, yukarıda değindiğimiz metinlerle birlikte değerlendirilmesi ile kentin tarihsel sürecinde yaşanan derin felaketlerin tanımladığı ve kentin sular altında kalmasının aktarılmış olabileceğini, bölgede yapılacak kazılarda böyle bir tabakanın tespitinin *Nerik*'in yeri hususunda önemli olacağını düşünmekteyiz (Bozgun ve Savaş 88-89).

Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucu Hitit dönemine ait sur kalıntıları, çanak çömlek parçaları, potern girişi, mabet buluntuları ile hiyeroglif yazılı mühür baskıları ve çiviyazılı tablet parçaları ile Vezirköprü-Oymağaç Höyük (Samsun), Vezirköprü ovasının en önemli yerleşim yeri özelliğini taşımaktadır (Czichon ve Yılmaz 339). Bulunan Hititçe belgelerde *Nerik*'in Fırtına Tanrısı, Tanrı *Zahpuna* (OyT 09/2 öy.1); *da-ha-an-gas* (OyT 13/2) ve *Haharwa*'nın geçişi (OyT 05/1+2) ile söz konusu yerleşim, *Nerik*'in identifikasyonu için en önemli adaydır (Czichon ve Yılmaz, 339-341; Forlanini, "La région autour de Nerik..." 119; Klinger, "The Cult of Nerik-Revisited" 105, Czichon ve diğerleri 53-59).

Nerik kentinin *Kaşka* kabile topluluklarınca işgali süresince onun kültünün varisi *Hakmiş*² kenti olmuştur. Amasya ve yakın çevresi ile eşitlenmesi genel olarak kabul gören kentin (Goetze, *Kleinasien* 46; Macqueen 179; Alparslan, “Das land Hakmiş...” 39) yukarı Kızılırmak vadisinde Kargı, Boyabat veya Tosya civarında olabileceği de önerilmektedir (Ünal, *Eskiçağ Anadolu Toplumlarında...* 327) II./III.*Tuthaliya* dönemine tarihlendirilen Maşat mektuplarından edinilen bilgilere göre Tokat-Zile'nin ağır *Kaşka* saldırıları altında olması, Amasya'nın çok daha önce ele geçirilmiş olacağı çıkarımı ile kentin günümüz Çorum bölgesinde aranabileceği yönünde farklı görüşler de mevcuttur (Kempinski ve Koşak 108). Amasya'nın yaklaşık 25 km. güneybatısında yer alan Doğantepe (eski adı Zara) bir Hitit heykelciği ile Anadolu hiyeroglifli mühür buluntusu, söz konusu alanın *Hakmiş* olabileceğini desteklese de³ bu yöndeki görüşler henüz belirsiz kalmaktadır (Alparslan, “Das land Hakmiş...” 38; Doğan-Alparslan ve Alparslan 41-43).

Hakmiş bölgesinin, krallığın ilk yıllarından itibaren stratejik bir rol oynadığı, kutsal *Nerik* kentine giden ana yol üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. I.Hattuşili/I.Murşili^(?)'nin dönemine tarihlendirilen *Hakmiş* kenti adının geçtiği ilk metin bilgilerine göre kent, *Hattuşa*'nın kuzeyinde yer alan seferlerde hedef olan *Şanuhitta* ve *Hattena* yerleşimleri ile birlikte anılmaktadır (KBo 3.46+KUB 26.75 III 43'-50', de Martino 149; Kempinski ve Koşak 96, 108).

Özellikle imparatorluk dönemi Hititçe çiviyazılı metinlerinde *Nerik* ve *Hakmiş* bölgesi ile yakın çevresinde düzenlenecek seferler için yapılan fal sorgulamaları bu kentlerin yakın coğrafyası hakkında en detaylı bilgileri aktarmaktadır. Söz konusu belgeler temelinde *Nerik* ve *Hakmiş* memleketlerine yakın olduğu düşünülen önemli bazı yerleşimler ve coğrafya adları ise aşağıda ele alınmıştır:

Aştikurka:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 54, 59, IV 65; CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.II[?] 1

İki farklı fal metnine göre *Aştigurqa* kenti, *Piqainariša*, *Piřhapuwaiřša*, *Talmaliya* kentleri ile birlikte *Haharwa* eteklerinde, *Takkupta* ve *Kahamiša* kentlerine ise en fazla bir günlük bir mesafede, *Nerik*'e oldukça yakın bir bölgede

² Metinlerde: ^URUHa-ak-miş; ^{URU}Ha-ak-m[i-iř; ^{URU}Ha-ak-mi-eř-řa; ^{UR}UHa-ak-ki-me-iř; ^{URU}Ha-ag-ga-mi-iř; ^{UR}UHa-ka-mi-iř; ^{URU}Ha-ak-pi-iř; ^{URU}Ha-ak-piş; ^{URU}H]a-ag-ga-piş; ^{URU}Ha-qa-mi-iř yazımlarında görülen m/p labiyal (dudak ünsüzü) değişimi (benzer bir değişim: *Takkumiřa*/*Takkupřa*) Hititler'in kendilerine yabancı gelen Hattice yer adının farklı bir telaffuzu olarak açıklanmaktadır (Ünal, *Eskiçağ Anadolu Toplumlarında...* 331).

³ Tanrıların yardımlarını alabilmek için birtakım heykelciklerin adandığı veya kutsal alanlarda yer alan Tanrı(/ça) heykellerinin yer aldığı Hitit metinlerinde görülebilmektedir, Alp, “Amasya Civarında Zara...” 195-196; Bozgun, “CTH 89: Çiviyazılı Belgelerde...” 52.

yer aldığı anlaşılmaktadır (KUB 5.1+KUB 52.65 I 54, 59, IV 65; KUB 40.106 öy.II² 1, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 40-93; Beal 41-54).

HUR.SAG Hahaya:

CTH 510.2: KBo 34.106(+) I 2; CTH 524.2: KUB 25.22 III 2, 17; CTH 530: KBo 26.191 16'; CTH 678: KUB 54.98 12'; CTH 745: KUB 48.38 ay.1 (*ha-a-ha-ya zi-ya-aš-te*)

Nerik kültünde kutsal bir dağ olarak, *Zippalanda*'nın Fırtına Tanrısı'ndan sonra geçmektedir (KUB 25.22 III 2, 17, Haas, *Kult von Nerik* 240-241).

HUR.SAG Haharwa:

CTH 81.A: KUB 1.1.+ III 51'; CTH 81.E: KUB 31.13+ I 6 III 11'; CTH 101.2: KUB 21.9 ay.1'; CTH 209.6: KUB 26.90 öy.19; CTH 381.A: KUB 6.45+ I 71; CTH 381.B: KUB 6.46 II 36; CTH 510.2: KBo 24.117 I.k.10; CTH 530.2: KUB 58.58 öy.15; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 1, 3, 15, 19, 32, 40, 43, 46, 55, II 22, 47, 74, III 61, IV 3, 60, 65; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 I 15; CTH 578: KUB 16.29+KUB 16.81 I 4, 32; CTH 613: KUB 1.15+IBoT 4.51 III 2; CTH 613: KUB 40.104 III 3'; CTH 625: KBo 9.138 7'; CTH 628: KBo 53.124 öy.2'; CTH 671.2.B: KBo 16.81 I 4, 12; CTH 672.D: KBo 2.4 I 11; CTH 678.5: KUB 28.92 I 7'; CTH 678.2: KUB 58.39 ay.7'; CTH 682.2.A: KBo 11.40 ay.V 7'; CTH 682.2.C: KUB 40.101(+)Bo 6007 öy.13'; CTH 832: KUB 32.78 öy.9'; CTH 832: OyT 05/1+OyT 05/2

"*Haharwa* dağı yaya askerleri" olarak ifade edilen düşman birlikler üzerine düzenlenecek sefere ait fal metninde *Aştigurqa*, *Hahani*, *Hakmiš*, *Hanhana*, *Huršama*, *Hurna*, *Kamma*, *Piqainariša*, *Šaqamaha*, *Tanizila*, *Talmaliya*, *Taptena*, *Taşmaha* gibi çok sayıda yerleşim yeri ile birlikte geçmektedir (KUB 5.1+KUB 52.65).

III.Hattuşili, *Nerik*'e düzenlediği seferde bir üs bölgesi olarak kullandığı bu dağlık bölge ile *Marašanta* ırmağı halklarını tebaası yaptığını belirtmektedir (KUB 1.1+, Otten, *Apologie Hattusilis III...* 20-21). *Kaška* bölgesine düzenlenen başka bir seferde gidilecek güzergâhlar ile ilgili fal sorgusunda ise *Haharwa* Dağı'nın yaya askerleri ile *Kaštariyapa* kentinde savaşılabacağı, *Hatenzuwa* ve *Tappiluša* kentinden *Kaška* kentine gidilmeden, *Hatenzuwa*'dan tekrar *Nerik*'e döneceği yönünde bir olasılığın Tanrılara sorulduğu görülmektedir (KUB 22.25+KUB 50.55 I 15-19, von Schuler 178-179).

HUR.SAG *Zitharunuwa* ve ^{ID}*Dahašta* adları ile *Nerik* kenti bayram ritüeli tablet parçalarında (KUB 28.92 I 7'-8'), II.Muwattali'nin dualarında (KUB 6.45+KUB 30.14+KBo 57.18 I 71 *Dupl.* KUB 6.46 II 36) ve AN.TAH.ŠUM^{SAR} bayramı ile ilgili metinlerde (KUB 1.15+IBoT 4.51, Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion...* 387) kutsanan bir dağ olarak HUR.SAG *Zaliyanu* ile birlikte geçen *Haharwa*'da, *Nerik* Fırtına Tanrısı'nın kültünün ve tapınağının da bulunduğu anlaşılmaktadır (KUB 21.9 ay.1'). Tanrılara sunulmak üzere bir dizi sunu malzemesi sırasıyla HUR.SAG *Kammaliya*; HUR.SAG *Daha*; HUR.SAG *Piškuruwa*; HUR.SAG *Dagurqa*; HUR.SAG *Haharwa*;

HUR.SAG *Šarpa*, HUR.SAG *Zaliyanu*, HUR.SAG *Šarešša*; ^{ID} *Maraššanda*; *Hatenzuwa*; HUR.SAG *Kaššu*; HUR.SAG *Arnuwanda*'ya sunulmaktadır (KUB 40.101(+))Bo 6007 öy.x+1'-17'). *Nerik*'in Fırtına Tanrısı için gerçekleştirilen ritüelde rahiplerin (KBo 16.81) bu dağa gittikleri de dikkate alındığında *Nerik* ve onun Fırtına Tanrısı için kutsal ve oldukça stratejik bir bölge olduğu anlaşılmaktadır.

Oymağaç Höyük'te bulunan çiviyazılı tabletlerde, Oymağaç sınırı ile bağlantılı, henüz tam olarak keşfedilmemiş dağlık bir bölge *Haharwa* ve Yukarı Memleket adlarını geçmesi onun bu bölgede bulunması gerektiğine katkı sağlamaktadır (OyT 05/1+OyT 05/2, Klinger, "The Cult of Nerik-Revisited" 97-109; Czichon ve Yılmaz 340).

Dağın identifikasyonu için Sivas yakınlarında Yıldızdağ (Cornelius, "Geographie des Hethiterreiches" 233; Cornelius, "Text des Hattusilis III..." 108); Alishar civarı (Garstang ve Gurney 20); Adadağı (Güterbock 95; Haas, *Kult von Nerik* 5; Houwink ten Cate, "Mursilis' North-Western Campaigns-A Commentary" 47); Tavşandağ (Macqueen 186; Alparslan, "Das land Hakmiş..." 36-39) önerilmektedir. *Haharwa*'nın *Nerik* ile bağlantısından dolayı Boyabat-Durağan-Vezirköprü kuzeyinde aranması gerektiği belirtilen Adadağ çevresinde yeterli derecede bir buluntuya rastlanılmadığı, çiviyazılı metinlere göre sık iskân görmesi ve nispeten yoğun bir nüfus barındırması gerektiğinden, bir dağ silsilesi ya da dağlık bir bölge olduğu düşünülmektedir (Güterbock 95; Dinçol ve Yakar 570). Söz konusu dağlık bölge, *Nerik* ile *Hakmiş* memleketleri arasında olmalıdır.

***Haštira*(/MUL-*ra*)** (Otten ve Soden 41 ve dn.1):

CTH 81.A: KUB 1.1+ III 49; CTH 81.E: KUB 19.65+ III 9'; CTH 81.F: KUB 19.64+ I 24'; CTH 239.1: KUB 8.75+KBo 19.10 I 22; III 11, 49, 52, 55, 58, IV 1, 43; CTH 239.2: KUB 8.78+ V 14, VI 8; (+) KUB 42.8 5'; CTH 585.D: KUB 26.5+ IV 14'; CTH 585.F: KUB 31.58(+) ay.17'

III.Hattuşili, *Nerik* ve çevresine düzenlediği seferlerde sınırları *Haštira* ve *Nera* kentlerine kadar genişletmiştir (KUB 1.1+ III 48'-50', von Schuler 57; Otten, *Apologie Hattusilis III...* 20-21). Her iki yerleşimde *Nerik* kontrol bölgesinde ve *Nerik*'e göre daha kuzeyde onunla sınır olmalıdır (Forlanini, "La région autour de Nerik..." 124-125). *hašter(a)*- "yıldız" (Ak. *KAKKABU*) kelimesinden türetilerek oluşturulan (yıldız-kenti) (HEG, A-K 204-205; HED, H 238-239) *Tarikarimu* dağı ile yakındır (Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale..." 220). Kentin lokalizasyonu ise günümüzde Vezirköprü'nün 12 km. güneybatısında Kaletepe ya da Osmançık-Doğanköy (İştir) yakınlarında olabileceği yönündedir (Forlanini, "La région autour de Nerik..." 130).

Haštuwa:

CTH 652: KUB 55.54(+) I 34'; CTH 670.1927: KUB 60.147 IV 2, 5, 14, 26

Haštuwa'nın Fırtına Tanrısı, *Hakmiš* ve *Nerik* kentlerinin Fırtına Tanrıları ile birlikte bayram ritüellerinde geçmekte (KUB 55.54(+) I 28'-34', Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 55 97*) ve aynı zamanda *Ištahara* kenti ile bağlantılı *Ištaharunuwa* dağı ile ilgili ritüelde birlikte görünmektedir (KUB 60.147 IV 2, 5, 14, 26, Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 60 146-148*).

Hatti/ena:

CTH 13.I.A: KBo 3.46+KUB 26.75 ay.III 45; CTH 40.VI.A: KUB 19.13+KUB 19.14+KBo 50.13 I 9', 18, IV 18; CTH 40.II.3.G: KUB 19.18 IV 18'; CTH 81.A: KUB 1.1+ II 58; CTH 81.B: KBo 3.6+KUB 1.7+ II 39, 46; CTH 81.F: KUB 19.64 3' ; CTH 85.1.A: KBo 6.29 I 27, II [19']; CTH 90: KUB 21.11 öy.9; CTH 139.1.A: KUB 40.36+ öy.I 8; CTH 139.1.B: KBo 8.35 I [3']; CTH 212.16: KBo 45.273 1.k.Rd. 4; CTH 225.A: KUB 26.43 öy.47; CTH 225.B: KUB 26.50+KBo 22.59 öy.43'; CTH 231.1: VBoT 68 II 19'; CTH 238.1: KBo 1.58 8'; CTH 297.8: KUB 31.68 öy.15'; CTH 381.A: KUB 6.45 II 51 CTH 381.B: KUB 6.46 III 19; CTH 530: KBo 12.140 öy.10; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.25'; CTH 670.3748: KBo 54.154 7', 11'; CTH 672.A: KUB 56.48 IV 22', 25'; CTH 672.D: KBo 2.4 IV 37'; CTH 678: KUB 60.148+DBH 43/2.15 I 3; CTH 704.2.A: KUB 27.8 ay.9; CTH 778: KBo 37.133 öy.3'; CTH 778.I: KBo 9.137+KBo 23.22 ay.III 2

Hitit krallığının başlangıcında önem kazanmaya başlayan kent I.Hattušili/I.Muršili^(?)'nin Hurriler'e karşı seferlerinde "*Šanuhitta*, *Hakmiš* ve *Hattena*" (KBo 3.46+KUB 26.75 ay.III 43-45, Kempinski ve Košak 91; de Martino 149; Alparslan, "Das land Hakmiš..." 31); I.Arnuwanda'nın krallığında yapılan *Kaška* antlaşmasında ise *Hattena* adamları(/halkı) ile birlikte geçmektedir (KUB 40.36+ öy.I 8). *Kaška* kabile toplulukları üzerine düzenlediği seferlerde I.Šuppiluliuma *Ištahara*'dan bu kente ulaşmakta (KUB 19.13+KUB 19.14+KBo 50.13 I 9'); Çekerek civarında olması gereken *Palhu(iš)ša* ve *Kamama* kentlerini yenerek, Kızılırmak havzasını *Hattena* üzerinden geçmekte ve *Tišita* ile *Tuhpiliša* üzerine yürümektedir (belki Alaca Höyük, del Monte, *Le gesta di Suppiluliuma* 132). III.Hattušili *Hakmiš* kralyken, *Kaška* işgalleri ile boşaltılmış ve kendisine yönetmesi için bırakılan memleketler arasındadır: *Išhupitta*, *Marišta*, *Hiššahapa*, *Katapa*, *Hanhana*, *Tarahna*, *Hattena*, *Durmitta*, *Pala*, *Tummana*, *Gaššiya*, *Šappa* ve İD.SÍG/*Hulana* nehri memleketi (KUB 1.1+ II 56-61, Otten, *Apologie Hattusilis III...* 14; Doğan-Alparslan 74-75); *Ištahara*, *Hakmiš*, *Tarahna*, *Hanhana* memleketlerini vererek *Kuruštama*'yı sınır yaptı (KBo 6.29 I 26-28). Fal metninde ise kent *Hanhana*, *Katruma* ve *Pittaggalaša* ile yakın ilgili geçmektedir (KUB 22.25+KUB 50.55 I 25-26, von Schuler 178-179). Metinlerde *Ištahara* (KUB 21.11 öy.9, Cornil ve Lebrun 24; van den Hout 93); *Hanhana*, *Tappaša* (*Tappa-GAL.TUR*), *Hapataha* ve *Hakmiš* (KBo 1.58 8'); bir antlaşma/yönerge fragmanında *Kaštama*, *Hara^hhar*,

Hattena, Hanhana ile birlikte (KBo 45.273 1.k.Rd. 4, Roszkowska-Mutschler 33) geçmektedir.

Kent, *Nerik*'in Ay Bayramı kutlamaları için *Hakmiş, Hawarkina* memleketleri ile birlikte kült malzemelerinin elde edilerek düzenlenmesi ile yükümlüdür (KUB 56.48 IV 22', Haas, *Kult von Nerik* 20). *Nerik*'in bayram ritüeli fragmanlarında kral, *Hanhana* kentinden *Hattena*'ya gittiği bilgisi ile kentin kült gezilerindeki rolü görülmektedir (KUB 60.148+DBH 43/2.15 I 3, Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 60 148*).

Nerik ve *Hakmiş* hâkimiyet alanları ile bu bölgelere geçişte önemli bir kent olan *Hattena*, günümüzde Sulusaray (Garstang 55; Garstang ve Gurney 14); Tohma, Gürün ya da Malatya yakınlarına (Cornelius, "Text des Hattusilis III..." 106; Cornelius, *Geschichte der Hethiter* 143), Mecitözü-Amasya-Zile arasına lokalizasyonu yapılmış ve Alacahöyük ile eşitlenmek istenmiştir. Metin bilgilerine göre *Hanhana-Hattena* ve *İstahara-Hattena* arasında en fazla bir günlük mesafede, *Tarahna* yakınlarında (Forlanini, "Central Provinces of Hatti..." 145-188) *Nerik* ve *Hakmiş* ile ilgili bir bölgede olabileceği değerlendirilmelidir.

Hate/inzuwa (Soysal 199; Akdoğan 126; Taş 2):

CTH 61.II.6.A: KUB 14.20+KBo 19.76(+KUB 19.39 II 7; CTH 83.1.B: KUB 19.8 III 25', 30'; CTH 279.1: KUB 30.56 III 16'; CTH 381.B: KUB 6.46 II 36; CTH 525.4: KUB 38.35 öy.1; CTH 530: KBo 48.254+Bo 9536 7', 9'; CTH 530: KBo 57.120 4'; CTH 562.1:KUB 22.25+KUB 50.55 öy.17', 18', 30'; CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.6; CTH 590: KUB 15.21(+KUB 15.14 15'; CTH 647: KBo 45.68 ay.1; CTH 670.301: KBo 30.38 öy.10'; CTH 670.739: KBo 48.149 öy.8'; CTH 670.1400: KBo 59.111 4'; CTH 670.1921: IBoT 3.11 5'; CTH 682.3: KBo 12.59 I 4; CTH 683.1: KUB 55.43+ I 1, 6, 23, II 22, IV 20' lk.Rd.4; CTH 683.4: KUB 20.13 IV 10'; CTH 683.5.A: KBo 43.85+Bo 4801 öy.II^p 11', 38'; CTH 683.5.E: IBoT 2.69 öy.[9]'; CTH 683.5.F: KBo 21.89+KBo 8.97 III 10; CTH 824.I.1.C: KBo 48.71(+KBo 48.75 7'; CTH 832: KBo 57.321 2', 5';

Kökeni Hatti geleneklerine dayanan Tanrı LAMMA'nın kültünün bulunduğu kent (KUB 6.46 II 36; KUB 20.13 IV 10'; KUB 30.56 III 16'; KUB 55.43+ I 1, Taş 2; KBo 21.89+KBo 8.97 III 10; KBo 43.85+Bo 4801 öy.II^p 11', 38', Akdoğan 66-69; KBo 48.71(+KBo 48.75 7'; KBo 48.149 öy.8'; KBo 57.120 4'; IBoT 3.11 5') ve yakın çevresine ulaşarak onu zapteden ilk kral Telipinu'dur (McMahon 33-34; Taracha, *Religions of Second Millennium...* 103).

II.Murşili, *Nerik*'e düzenlediği seferlerinde *Hatenzuwa*'yı kullanır ve oradan *Tapapanuwa* ile *Zithariya* kentlerine ulaşır (KUB 14.20+KBo 19.76(+KUB 19.39 II 7, Bryce 215). III.Hattuşili'ye ait bir metinde ise Tuthaliya'nın bölgede *Hatenzuwa, Takkupša, Kapapahša* ile *Zittahariya* Dağı gibi yerleşimlerde yeniden zafer elde ettiği belirtilmektedir (KUB 19.8 III 25', 30', Bryce 296). Yine III.Hattuşili'ye ait bir

fal metni sorgusunda *Kaštariyapa* kentinde savaşılaacağı, *Hatenzuwa* ve *Tappiluša* kentinden *Kaška* kentine gidilmeden, *Hatenzuwa*'dan tekrar *Nerik*'e dönüleceği ya da *Daššenatta* kentine saldırıldıktan sonra *Hatenzuwa* ve *Tappiluša*'dan *Kaška* kentinin vurularak *Nerik*'e geri dönüleceği yönünde planlamalar Tanrılara sorulmuştur (KUB 22.25+KUB 50.55 I 15-19, 30-31, von Schuler 176-177). IV.Tuthaliya dönemine ait bir metinde kentin Hitit hakimiyetinde olduğu ve kültüründe yeni düzenlemeler yapılarak Tanrılara ait kült eşyalarının da yenilendiği anlaşılmaktadır (KUB 38.35, Hazenbos 48). Onun krallığında bu kentte en az iki Koruyucu Tanrı *Zithariya*'nın *kurša*'sı ile *Hat/lenzuwa*'nın Koruyucu Tanrısı kutsanmaktadır (Taracha, *Two Festivals Celebrated...* 102).

Takkupša, *Kaštama*, *Tapapanuwa*, *Tappiluša*, *Zithariya*, *Kapapahša* gibi yerleşimlerle aynı grupta geçen *Hatenzuwa* kentinin Kanak Su civarında (Garstang ve Gurney 21-22); Phazimonitis bölgesinde bir ırmak yakınında (von Schuler 49) olması gerektiği lokalizasyon önerileri arasındadır. *Nerik* ile Vezirköprü eşitliği kabul edilecek olursa kentin *Nerik*'e bir günden daha az bir mesafede Kargı-Osmancık bölgesinde aranması gerektiği de belirtilmektedir (Matthews ve Glatz 68).

Huršam(m)a:

CTH 61.II: KBo 7.17+ I 10; CTH 61.II.6.A: KUB 14.20+ I 10; CTH 61.II.5.B: KBo 4.4 III 45; CTH 375.1.A: KUB 17.21 II 20'; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 7, 11, 23, II 6; CTH 670.1678: KUB 44.32 15'; CTH 678: KUB 25.36 II 9', 13'; CTH 678.4: KUB 10.88 VI 8'

II.Murşili'nin seferlerinde onun tahrip ettiği kentler arasında geçen *Huršama*, *Taptena* kenti ile yakın ilgilidir (KUB 5.1+KUB 52.65 I 7, 11, 23, II 6, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 32-36, 52; Beal 42, 46). Kralın da katıldığı *Nerik* bayram ritüeli kutlamalarında *Huršamalılar* da yer almaktadır (KUB 25.36 II 9', 13'; KUB 10.88 VI 8', Haas, *Kult von Nerik* 202, 270; García Trabazo ve Groddek Nr. 41). Metinlerde *Hakmiš* ile birlikte de görülen (KUB 14.20+ I 10) kentin Artova olabileceği önerilmişse de (Cornelius, "Geographie des Hethiterreiches" 193), nispeten *Nerik*'e daha yakın bir bölgede ve *Hakmiš* civarında yer almalıdır (Ottén, "*Huršam(m)a*" 521).

Ištahara:

CTH 40.IV.1.A: KBo 5.6 I 42; 43; CTH 40.IV.1.E: KBo 14.11; CTH 40.V.1.A: KUB 19.13+KUB 19.14+KBo 50.13 I 8'; CTH 40?: KUB 48.82 6'; CTH 61.II.2.A: KUB 14.15+KBo 16.104 I 10; CTH 61.II.8: KUB 14.25+KBo 57.1 7'; CTH 61.II.10: KBo 2.5+ I 8, 13; CTH 61.III.4: KUB 31.35+KUB 23.36 I 8; CTH 81.A: KUB 1.1+ II 14, 62, III 34; CTH 81.B: KBo 3.6+ I 78, II 42; CTH 81.E: KUB 1.6+ II 8'; CTH 85.1.A: KBo 6.29+ I 26; CTH 101.2: KUB 21.9 I 3; CTH 231.1: VBoT 68 III 8; CTH 297: KUB 60.147 III 14'; IV 12; CTH 370.I.27.A: KBo 52.20+KBo 67.118 öy.4; CTH 510.2: KBo 21.81 öy.8; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 II 97, 106; CTH 561: KUB 49.100 7; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.43, ay.6, 15, 25, 33; CTH 579.1: KUB 16.60 II 2'; CTH 585.R: KUB 56.2+KBo 51.123 ay.7';

CTH 590: KBo 31.74(+KBo 47.193 öy.3; CTH 590: KBo 52.109 3'; CTH 625.1.A: KBo 4.13+ I 28'; CTH 672.A: KUB 56.48 IV 24'; CTH 672.B: KBo 23.95 lk.Rd.[2];

I.Şuppiliuma'nın kahramanlıkları ile II.Murşili'nin yıllıklarında *Palhuiša*, *Kamama*, *Şunupašši*, *Pittalahšina*, *Hanhana* ve *Hattena* ile yakın ilgili görünen *Ištahara*'nın (KUB 14.15+KBo 16.104; KUB 14.25+KBo 57.1 7', Miller 119; KUB 19.13+KUB 19.14+KBo 50.13 I 8'), askeri bir üs olarak kullanıldığı ve kentin bir EN *MAD-GAL₉-TI* görevlisi olduğu anlaşılmaktadır (KBo 2.5+ I 13, Goetze, *Annalen des Murşiliš* 180-183; Hittite Votive 87-88). III.Hattušili, Hakpiš kralı olduğunda onun yönetimine verilen kentler arasında yer almaktadır (KUB 1.1+ II 14, 62, III 34; KBo 6.29+ I 26, Forlanini, "La région autour de Nerik..." 128). Hakmiš ile birlikte *Kaška* kabile topluluklarının saldırılardan 2 kez kurtulmuş olmasının belirtilmesine rağmen, III.Hattušili kentin bu topluluk tarafından tahrip edildiğinden bahsetmektedir (KUB 21.9 I 3, Cornil ve Lebrun 22-24; Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 8-13). III.Hattušili'nin abartılı anlatımına göre (KUB 1.1+ II 14, 62, Goetze, "Bemerkungen zu dem..." 26-27; Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 63; Otten, *Apologie Hattusilis III...* 58) bu saldırılar sonucu bölge yaklaşık on yıl boyunca boş kalmıştır. *Nerik* ve civarında *Kaška* kabile toplulukları üzerine düzenlenecek sefer güzergâhında *Ištahara* kenti yer almamakta, ancak farklı bir fal metninde *Ištahara*, *Nerik* kenti güzergâhında (KUB 22.25+KUB 50.55 ay.11-15) ve *Işkuruh*, *Işgamaha*, *Harpuşta* kentleri ile ilgili (KUB 49.100 7') geçmektedir.

Ortaköy metinlerinde ise *Kammama*, *Palhuišša* ve *Işkamaha* kentleri birbirine yakın olarak geçmekte ve buradan bir güzergâh *Anziliya* (Zile) kentine ulaşmaktadır (Forlanini, "Central Provinces of Hatti..." 147-148).

Nerik'in ay bayramı ritüeli için *Hakmiš*, *Hawarkina* ve *Hattina* ile birlikte koyun tedarik edecek (KUB 56.48 IV 23'-25', Součková 287; Tischler 94) kentler arasında bulunan *Ištahara*, *Hakmiš* ile komşu (Corti 220) oldukça önemli bir tarım bölgesinde yer almaktadır. Kentin Kerkenes Dağı ve Arapkir yakınlarında olabileceği (Garstang ve Gurney 18; Cornelius, *Geschichte der Hethiter* 159); *Hattena*'nın doğusunda bir günlük mesafede ve *Şapinuwa*'nın kuzeybatısında (Forlanini, "Central Provinces of Hatti..." 167) aranması gerektiği önerilmektedir.

Kahamiša:

CTH 562.2.B/CTH 824: KUB 40.106 öy.5

Nerik kenti ile çevre bölgesine düzenlenecek seferin fal sorgusuna göre *Kahamiša* kenti *Takkupta* ve *Hatenzuwa*'ya oldukça yakın bir bölgede *Aştigurqa*, *Piřhapuwaiřša*, *Iyauřuriya* ve *Tařtariša* kentlerine en fazla bir günlük bir mesafede yer almalıdır (KUB 40.106 öy.II² 1-10).

Kamama:

CTH 61.I.A: KBo 3.4+KUB 23.125 öy.I 59²; CTH 61.I.B: KBo 16.1 II 22; CTH 61.II.2.A: KUB 14.15+KBo 16.104 öy.I 12, 18, 20; CTH 137.1: KBo 16.27+KBo 40.330 I [2], 10', 11'; CTH 140.1: KUB 26.66 öy.I 41', 45'; CTH 212.35: KUB 31.45 lk.Kol.[19']; CTH 375.1.A: KUB 17.21+ öy.II 22', 28'; CTH 375.1.C: KUB 23.115+ III [9]; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 II 56, 62, 67; CTH 571: KBo 16.97+KBo 40.48 öy.5, 28.

Tanrı ZABABA'nın kültü bulunan (KUB 38.2 öy.II 22) *Kammama* kenti, I.Arnuwanda-Ařmunikal çiftinin dua metninde *Nerik* ve *Kařka* bölgesindeki diğer memleketlerle birlikte (*Nerik*, *Hurřama*, *Kařtama*, *řeriša*, *Himuwa*, *Taggařta*, *Zalpuwa*, *Kapiruha*, *Hurna*, *Dankuřna*, *Tapařawa*, *Tarugga*, *Ilaluha*, *Zihhana*, *şipidduwa*, *Wařhaya*, *Patalliya*) *Kařka* kabile toplulukları tarafından yakılıp yıkılan kentler arasında (KUB 17.21+ öy.II 20-27, Singer 40-43; Hutter 665-673); yine aynı kraliyet çiftine ait bir metinde *Iřkamaha* ile aynı paragrafta geçmektedir (KUB 26.62 öy.I 41', 45', von Schuler 144). II.Murřili *Kammama* kentini yerle bir etmiştir (KBo 3.4+KUB 23.125 öy.I 59², Grélois 17-145). *Nerik* çevresine yapılacak olan seferin fal sorgusunda kent, *Haharwa* dağı yakınlarında *Talmaliya*, *şaqamaha*, *Tařmaha* ve *Hurna* ile yakın olarak (KUB 5.1+KUB 52.65 II 56-67, Ünal, *Hattuřili III. (Band 2)* 60-62; Beal 48) geçmektedir.

Kapiruha:

CTH 1.C: KUB 36.98c ay.8'; CTH 139.1.A: KUB 40.36+ II 34'; CTH 140.1: KUB 19.17+ IV 8', 25'; CTH 375.1.A: KUB 17.21+ II 28'; CTH 375.1.B: KUB 31.124(+) II 5' II 5; CTH 375.3.A: KUB 31.72(+)KUB 48.107 öy.6'

I.Arnuwanda-Ařmunikal çiftinin dua metninde *Nerik* ve *Kařka* bölgesinde tahrip edilen, yağmalanan diğer memleketlerle birlikte (*Nerik*, *Hurřama*, *Kařtama*, *řeriša*, *Himuwa*, *Taggařta*, *Zalpuwa*, *Kapiruha*, *Hurna*, *Dankuřna*, *Tapařawa*, *Tarugga*, *Ilaluha*, *Zihhana*, *şipidduwa*, *Wařhaya*, *Patalliya*) *Kařka* kabile toplulukları tarafından yakılıp yıkılan kentler arasında (KUB 17.21+ öy.II 22vd, Singer 40-43; Hutter 665-673) ve *Hakmiř* memleketi ile birlikte (KUB 40.36+ II 34'-36') geçmekte ve yine bu kraliyet çiftine ait bir *Kařka* antlaşmasında *Kapiruha*'lı adam *Tatili* adında bir şahıs bulunmaktadır (KUB 19.17+ IV 8').

Kaşkama:

CTH 61.II: KBo 7.17+ I 8'; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.17', 31', 43'.

Hatenzuwa, *Tappilušša*, *Nerik* (KUB 22.25+KUB 50.55 öy.17', 31') ve *Šuhuriya* kentleri (KBo 7.17+ I 8') ile yakın ilgili geçen kent *Nerik* çevresinde olmalıdır.

Kaştama:

CTH 242.8: KBo 16.83+KBo 23.26 II 2', 5'; CTH 321.A: KBo 3.7 ay.IV 16; CTH 321.C: KUB 17.6 IV 13; CTH 321.D: KUB 12.66+KBo 34.33 ay.IV 19; CTH 381.A: KUB 6.45+ öy.I 70; CTH 381.B: KUB 6.46 öy.II 34, 35; CTH 375.1.A: KUB 17.21+ II 20; CTH 375.1.B: KUB 31.124+ II 3'; CTH 375.1.C: KUB 23.115+ III 8'; CTH 510.1.A: KUB 38.6(+ öy.I 3, 10, 14, 18, 29, 34, ay.III 7, ay.IV 11, 22; CTH 510.1.B: KUB 38.10+ II 11, 28, 42; IV 8', 13'; KBo 70.109 I 20, 25, 29, II 11, 17, 28, 34, 42, 48, 57, IV 21, 26, 27; CTH 523: KBo 16.72+ KBo 16.73 ay.III[?] 5'; CTH 523.3: KBo 16.74 8'; CTH 524: KUB 54.70 6'; CTH 524.4: KUB 25.24 II 17; CTH 525: KBo 26.188 I 3'; CTH 530: KBo 20.95 ay.?[?] 6'; CTH 530.?: KBo 25.140 lk.Kol.11'; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 öy.I 80; CTH 625.1.A: KBo 4.13+ öy.I 25'; CTH 647: KUB 58.65(+)^{Bo} 3472 3, 9; CTH 647: KUB 53.49 öy.12'; CTH 647: KUB 56.35 I 6; CTH 647.3: KUB 20.80 ay.III 6', 14'; CTH 647.4: KUB 20.81 öy.I 3, 9; CTH 647.7: KUB 28.90 I 7'; CTH 651: KUB 58.1+KUB 58.2 II 33'; CTH 652: KUB 53.16 V 12'; CTH 662.B: KBo 27.38 [4']; CTH 671.2.B: KBo 16.81(+)^{Bo} 5953 I 10; CTH 676.2: KUB 31.57 öy.I 13', 22'; CTH 678: KBo 64.164 2; CTH 678: KBo 59.163 öy.6; CTH 678: KBo 21.79 IV[?] 10'; CTH 678: Bo 3366 II 5; CTH 678.2: KUB 7.11 öy.8, 11; CTH 678.3.B: KUB 25.25+ 6'; CTH 678.19: KBo 20.87(+)[?] I 7; CTH 744.7.B: KUB 28.94 I 2'; CTH 821: KUB 48.13 öy.7'; CTH 821: KUB 54.64 öy.6'

Metinlerde (-*k(ka)* eki ile birlikte görünen) *Nerik* kültü ile ilgili *Zahalukka/Ašhaluga* ve fal metninde *Tanizila*, *Ziqapalla* kentleri *Kaştama* ile birbirine yakın kentler görünümündedir (KUB 5.1+KUB 52.65 öy.I 78-80, Ünal, *Hattušili III. (Band 2)*; 44-46; Beal 45; Forlanini, “La région autour de Nerik...” 125). *Kaştama* kentinin ^{LÜ}AGRIG görevlisi bulunmakta (KBo 16.72+ KBo 16.73 ay.III[?] 5'; KBo 27.38 [4'], Neu 27) ve *Nerik* kenti ile ilgili ritüellerde (KBo 16.81(+)^{Bo} 5953 I 10, Haas, *Kult von Nerik* 308; KUB 31.57(+)^{Bo} 3394 öy.I 13', 22' Bozgun ve Savaş 82) malzeme tedarik etmektedir. *Kaştamalı Kida* adında bir şahıs da metinlerde geçmektedir (KBo 16.83+KBo 23.26 II 2', 5', Koşak 87). Bir bayram ritüeli fragmanına göre *Zikmar*'de *Kaştama*'nın bayram kutlaması yapılarak *Nerik* Fırtına Tanrısı için ritüel düzenlenmektedir (KBo 20.87(+)[?] I 7, Haas, *Kult von Nerik* 256). Bir prens, *Nerik*'in Fırtına Tanrısı rahibi, *Kaştama*'nın rahipleri ve diğer görevlilerin katılımıyla birlikte ritüel gerçekleştirilmekte ve aynı zamanda *Kaştama*'nın Fırtına Tanrısı için ay bayramı kutlanmaktadır (KBo 20.95 ay.?[?] 6', Haas, *Kult von Nerik* 310; Taggar-Cohen 348-349). *Kaştama*, *Nerik* kentinin *Kaşka* kabile topluluklarınca ele geçirilmesi ile bir süreliğine *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın kültüründe önemli rol oynamıştır (Taracha, *Religions of Second Millennium...* 44, 104).

Kentin lokalizasyonu için Çorum-Mecitözü (Goetze, “Roads of Northern...” 98); Tokat ve Zile yakınları (Cornelius, “Neue Arbeiten zur hethitischen...” 75) önerilmiştir. Kent, *Nerik* güzergâhında *Haharwa* dağ silsilesinin güney kesimlerinde bulunmalıdır.

Kaštariyapa:

CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.14', 16'; CTH 577.1: KBo 44.216+KUB 16.62 öy.II 10'.

Nerik kenti ile çevresine düzenlenecek bir seferle ilgili bir fal metnine göre *Daššenatta* ve *Hatenzuwa* kentleri ile yakındır (KUB 22.25+KUB 50.55 öy.14', 16', von Schuler 176).

Katalatuwa:

CTH 61.II.6.A: KBo 19.76+KUB 14.20(+KUB 19.39 I 36'; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.11'.

Nerik kenti ile çevresine düzenlenecek bir seferle ilgili bir fal metnine göre *Daššenatta* ile yakındır (KUB 22.25+KUB 50.55 öy.11', von Schuler 176).

Kazapa:

CTH 40.II.2.D: KUB 19.11 IV 30, 35; CTH 40.II.2.E: KUB 19.10+KBo 50.14 I 21'; CTH 61.II.9.A: KUB 19.37 II 28; CTH 61.II.9.D: KUB 31.39 ay.5'; CTH 375.1.B: KUB 31.124(+) II 7'.

Kent ilk olarak I.Arnuwanda-Ašmunikal çiftinin krallığı döneminde *Kaška* kabile topluluklarının eline geçmiştir (KUB 31.124(+) II 7'). I.Šuppiluliuma *Kaškaklı* askerlerle *Kathariya* memleketi ve *Kazapa* kentinde savaşmıştır (KUB 19.11 IV 30, 35; KUB 19.10+KBo 50.14 I 21', del Monte, *Le gesta di Suppiluliuma* 16-17). II.Muršili'nin yıllıklarında kent *Timuhala* ile birlikte geçmektedir (KUB 19.37 II 28). *Kaška* bölgesinde, Kızılırmak'ın batısında İskilip yakınlarına lokalizasyonu yapılmaktadır (Otten, *Kazzapa* 543).

Kummešmaha-Irmağı Memleketi:

CTH 61.II: KBo 7.17(+) IV 4'; CTH 61.II.7.A: KBo 5.8 I 40; CTH 61.II.8: KBo 57.1+KUB 14.25 1'; CTH 61.II.10: KBo 2.5a+ II 42; CTH 89: KUB 21.29 II 5; CTH 510.1.A: KUB 38.6+Bo 6741(+KUB 57.58 ay.IV 24; (1.B) IV [22]; CTH 510.1.B: KBo 70.109 II 10 (KUB 57.106+KUB 38.10+KUB 38.10a II 10); CTH 577.1: KBo 44.216+KUB 16.62 II 9'; CTH 776: KBo 23.27+KBo 35.183 II 19

Bölgeye düzenlenecek olan bir seferin fal sorgusuna göre *Kummešmaha-Irmağı* kenti geçildiğinde ilk olarak *Gaštariyapa* kentine ulaşılmaktadır (KBo 44.216+KUB 16.62 II 9'-10'). Yine II.Muršili'nin yıllıklarına göre, bir dönem düşman olan ve bölgeye düzenlenen seferler sonucunda, II.Muršili'nin kontrol altına aldığı *Kummešmaha-Irmağı* çevresinde başarılı askeri faaliyetler sürdürülmüştür. Bu metinlerde *Kummešmaha*, *Gaštariyapa*, *Šunupašši*, *Pittalahši* ile birlikte *Ištahara* da

görülmektedir (KBo 57.1+KUB 14.25 1'-10'). Günümüze kadar yapılan çeşitli çalışmalarda *Kummešmaha*-Irmağının, Yeşilirmak veya Kelkit ile eşitlenmesi genel kabul görmektedir. Hitit devletinin kuruluşundan imparatorluk dönemine kadar, birbirine düşman unsurlar arasında sınır olan *Kummešmaha*-Irmağının, “Yeşilirmak” ile eşitlenebileceği, ırmağın adı ile tanımlanan “düşman *Kummešmaha*-Irmağı Memleketi”nin ise, Yeşilirmak vadisinin batı bölümünde, *Nerik*'e ulaşmak için kullanılan geçiş güzergâhında yer aldığı önerilmektedir (Bozgun, “Çiviyazılı Belgelere Göre...” 1256-1257).

Lala:

CTH 671.1.A: KUB 36.89 öy.1, 2

Kenti terkeden *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın geri dönmesini konu alan bir ritüelde GUDU-Rahibi onun geri dönmesi için bir takım ritüeller gerçekleştirir. Rahip, *Nera* ve *Lala* adındaki iki kente gider. Bu ritüellerin icra yeri *Nerik* ve onun yakın çevresidir. Başka herhangi bir metinde geçmeyen bu yer adının bir kent görünümünden daha çok ritüel ile ilgili bir bölgeyi işaret ettiği düşünülmektedir (KUB 36.89 öy.1, 2, Lebrun 375; Haas, *Geschichte der hethitischen* 603, 606; Taggar-Cohen 255).

Ne/ira:

CTH 81.E: KUB 19.68+ I 6, III 9'; CTH 671.1.A: KUB 36.89 öy.1, 2; CTH 786.3: KUB 45.41 III 4'

Hakmiš kralı III.Hattušili, II.Hantili döneminde *Kaška* kabile topluluklarının eline geçmiş olan *Nerik*'in yakın çevresinin sınır yapıldığını, *Nira* ve *Haštira* kentlerini hakimiyeti altına aldığını belirtmektedir (KUB 19.68+ I 6, III 9'). *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın kente geri dönmesini konu alan ritüelde *Lala* kenti ile birlikte geçmektedir (KUB 36.89 öy.1, 2). Hurrice kurban sunulan Tanrıların listesinde kent adı ^{URU}*Ni-e-ra-ni-we* olarak geçer (KUB 45.41 III 4', Wegner 199). Kent, *Nerik*'e oldukça yakın bir bölgede aranmalıdır.

Nirinikataši:

KUB 49.24 ay.6', 19'

Fal metninde *Nerik* ve *Tanizila* kentleri ile ilgili geçmektedir (KUB 49.24 ay.6', 19'). Kent *Nerik* bölgesinde aranmalıdır.

Pikainariša:

CTH 40.IV.4.A: KUB 21.10+KBo 50.11 ay.19'; CTH 40.IV.4.B: KBo 22.9 IV 10'; CTH 61.I.A: KBo 3.4+KUB 23.125 ay.IV 24, 29, 30, 33; CTH 61.II.5.B: KBo 4.4+ ay.III 29, 36, 38; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 öy.I 53, 54, 70, 71; III 23; CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.II^(?) 12

I.Šuppiluliuma'nın kahramanlıkları (KBo 22.9 IV 10', Groddek, *Hethitische Texte in Transkription* KBo 22 20; Groddek, "Die neuen Fragmente..." 114; del Monte, *L'opera storiografica di Mursili II* 99) ve II.Muršili yıllıklarına (KBo 3.4+KUB 23.125 ay.IV 24, 29, 30, 33, Grémois 71) göre her iki kralda bu kente giderek *Kaşkalı* gruplarla savaşmışlardır. III.Hattušili'de aynı şekilde *Piqainariša* ile *Aştigurqa*, ...*šašena*, *Tanizila* kentlerine yakın *Nerik* kenti ve *Haharwa* dağlık bölgesinde seferler düzenlemiştir (KUB 5.1+KUB 52.65 öy.I 53, 54, 70, 71; III 23, Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 40-44, 68; Beal 41-45, 50). Bir diğer fal metnine göre ise *Iyaušuriya*, *Taštariša* ve *Marduwa* kentleri ile en fazla bir günlük mesafede ve *Taptena* ile oldukça yakın geçmektedir (KUB 40.106 öy.II⁽²⁾ 8-12).

Kentin lokalizasyonu için Akdağ civarı (Garstang ve Gurney 28); Adadağ (von Schuler 47) ve Yıldız ırmak (Cornelius, *Geschichte der Hethiter...* 213) bölgesi önerilmektedir.

Piřhapuwaiša:

CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.II² 2; CTH 585.P: KUB 56.10+ III 3; CTH 590: KUB 48.123 IV 15.

Kent, fal metnine göre *Aştigurqa* ile oldukça yakın *Kapapahša* ile de en fazla bir günlük mesafededir (KUB 40.106 öy.II² 1-3). Yine kraliçenin gördüğü bir rüya ile ilgili olarak *Manayara* kenti ile birlikte geçer (KUB 48.123 IV 15, Roos 219; Mouton 288-291). *Piřhapuwaiša*, *Nerik* kentine oldukça yakın bir bölgede *Haharwa* yakınlarında yer almalıdır.

Šarkatašina:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 VI 1.

Söz konusu yerleşim, *Kaşka* kabile toplulukları ile ilgili bir seferin fal sorgusunda görülmekte ve başka herhangi bir metinde karşılaşılmamaktadır (KUB 5.1+KUB 52.65 VI 1, Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 92-93; Beal 54). Kent *Nerik* bölgesinde yer almalıdır.

Tahalmuna (Idahalmuna):

CTH 386.1: KUB 36.90+Bo 10317 23'; CTH 678: Bo 5239 8'; CTH 682.2.C: KUB 40.101(+Bo 6007 ay.9; CTH 832: KBo 57.247 4'

Nerik kenti bayram ritüeline ait bir metinde *dahalmuna* ve *idahalmuna* geçiş formlarıyla birlikte, *dahanga* kült odası ile ilgili geçmekte (Bo 5239 8', Haas, *Kult von Nerik* 182, 226-227; Fuscagni 103) ve *Nerik*'in Fırtına Tanrısı'nın çağırıldığı dağlar arasında yer almaktadır (KUB 36.90+Bo 10317 23', Singer 105-107).

Maraşanta ırmağı, ^{HUR.SAG}Ap[ile birlikte (KBo 57.247 4', Groddek, *Hethitische Texte in Transkription* KBo 57 130⁴) geçen kent Nerik yakınlarındadır.

Takupş/ ta:

CTH 40.III.a.5.A: KBo 14.42 öy.6'; CTH 83.1.B: KUB 19.8 III 32'; CTH 140.1: KUB 26.62 öy.10'; CTH 231.1: VBoT 68 III 24; CTH 231.2: KUB 26.2 ay.8'; CTH 375.1.C: KUB 23.115(+) III 9; CTH 381.A: KUB 6.45+ I 72; CTH 381.B: KUB 6.46 II 37; CTH 506: KUB 7.24+ ay.15'; CTH 562.2.A: KUB 19.19 öy.6; CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.4; CTH 625.1.A: KBo 4.13+ I 24'; CTH 671.1.A: KUB 36.89 öy.6

Kent, *Hatenzuwa* ile yakın bölgede *Kapapahša*, *Zittahariya* (KUB 19.8 III 30'-33') ve yine bir fal metnine göre *Hatenzuwa*, *Kahamiša* (KUB 40.106 öy.4) ile ilgili olarak geçmektedir. *Nerik*'in Fırtına Tanrısı için düzenlenen ritüelde bu kentin yöneticisi (^{LÜ}AGRIG) kurban malzemeleri tedarik etmekle yükümlüdür (KUB 36.89 öy.6, Haas, *Kult von Nerik* 142-143). I.Şuppiluliuma'nın kahramanlıklarında ise *Hakmiš*, *Hapatha* kentleri ile birlikte görünmektedir (KBo 14.42 öy.6', del Monte, *L'opera storiografica di Mursili II* 55). Kent, *Hakmiš* yakınlarında aranmalıdır.

Tanizila:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 5, 20, 24, 72, 78, 87, 92, II 1, 29, 35, 41, 49, 54, 61, 68, 75, III 29, 33, 46, 49, 51, 65, 71, V 1; CTH 570: KUB 49.88 II 9; CTH 580.1: KUB 49.24 ay.17'.

Nirinikataşi kenti ile ilgili geçmektedir (KUB 49.24 ay.6', 19'). *Haharwa* dağı askerleri ile sürdürülen mücadelede yapılacak olan seferin fal sorgusuna göre kent, *Nerik* civarında *Zihhana*, *Ziqapalla*, *Hurna* ve *Taşmaha* ile yakın olarak *Haharwa* eteklerinde, bir ırmak yakınında yer almaktadır (KUB 5.1+KUB 52.65, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 32-93; Güterbock 95; Beal 41-54). Kentin lokalizasyonu için Adadağ (Güterbock 94) veya Tokat yakınları (Cornelius, "Zur hethitischen Geographie..." 2) önerilmektedir.

Tapiluša:

CTH 61.III.4: KUB 23.36+KUB 31.35 II 15'; CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.17', 30'.

II.Murşili *Kaška* kabile toplulukları üzerine düzenlediği seferlerde daha önceden kimsenin gitmediğini belirttiği memleketler arasında denizle de ilgili olarak *Tappi[...]* kenti geçmektedir (KUB 23.36+KUB 31.35 II 15', Houwink ten Cate, "Mursilis' North-Western Campaigns-Additional Fragments..." 165-167). Yine bölge ile ilgili fal metninde *Daššenatta* ve *Hatenzuwa* ile yakındır (KUB 22.25+KUB 50.55 öy.17', 30', von Schuler 176-177).

⁴ Krş. kırık kısımdaki dağ adı ^{HUR.SAG}Tu]thaliya olarak tamamlanmaktadır RGTC 6: 156.

Tapti/ ena:

CTH 61.II.5.B: KBo 4.4+ III 43, 45; CTH 61.III.5: KBo 16.18 I 8'; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 7, 11, 23, II 6, 30, 41, 48, 54, 60, 68, III 77; CTH 670.129: KBo 20.28 ay. 6'; CTH 678: KUB 58.33 III 18'.

Nerik ve *Haharwa* dağlık bölgesinde yürütülecek seferin fal sorgusuna göre kent, *Huršama* ile yakındır (KUB 5.1+KUB 52.65 I 7, 11, 23, II 6, 30, 41, 48, 54, 60, 68, III 77, Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 32, 53-62, 76; Beal 41, 46, 53). *Nerik* kenti bayram ritüel fragmanına göre kral ve kraliçenin kült gezilerinde *Hapšukka*'dan sonraki paragrafta geçmekte, sonrasında ise *Taštariša* ve ertesi günde *Nerik*'e varılmaktadır (KUB 58.33 III 18', Haas, *Kult von Nerik* 260).

Taşmaha:

CTH 61.I.B: KBo 16.1+ II 57'; CTH 61.II.9.A: KUB 19.37 II 27; CTH 61.II.9.D: KUB 31.39 IV 4'; CTH 283: KBo 47.314 3; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 16, 20, 25, 50, II 29, 34, 67; CTH 710: KUB 32.130 11.

Hahani, *Hurna*, *Tanizila* ve *Zihhana* kentleri ile oldukça yakın olan ve *Nerik* bölgesinde yer alan kent (KUB 5.1+KUB 52.65 I 16, 20, 25, 50, II 29, 34, 67, Ünal, *Hattušili III. (Band 2)* 34-41, 56, 62; Beal 42-44, 46-48), II.Murşili'nin yıllıklarında *Tikkuwa* (KBo 16.1 II 57', Grémois 59) ile birlikte ve *Ziyantiška* ile de sınırdır (KUB 31.39 IV 4'-7'); *Kaška* memleketi ve *Malazziya* ile birlikte geçen (KBo 47.314 3) kentin lokalizasyonu ise İris vadisi (Cornelius, *Geschichte der Hethiter* 176), Gümüş (/Hurna) (von Schuler 46) ve Osmançık (Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale..." 203) civarına yapılmaktadır.

Taštariša:

CTH 61.III.5: KBo 16.18 I 5'; CTH 140.1: KUB 26.62(+) IV 14'; CTH 242: KUB 60.68 5'; CTH 375.1.C: KUB 23.115+ III 9'; CTH 562.2.B: KUB 40.106 öy.10; CTH 577.1: KUB 22.39 III 12', IV 32'; CTH 647.3: KUB 20.80 III 2', 3'; CTH 678: KBo 20.23 öy.4'; CTH 678: KUB 53.18 VI' 6; CTH 678: KUB 58.33 III 9', 22'; CTH 744: KUB 60.131 2.

Fal metnine göre *Iyauşuriya*, *Marduwa* kentleri ile yakın, *Pik[ainarišša]* ve *Taptena* ile de en fazla bir günlük mesafede yer almaktadır (KUB 40.106 öy.10). Hitit prensi tarafından kutlanan festivalin bir bölümü bu kentte geçmekte ve kent *Kaštama* ile yakın ilgili görünmektedir (KUB 20.80 III 2', 3'). *Nerik* kenti ile ilgili bayram ritüeli fragmanına göre kral henüz *Nerik* kentine gelmeden, gün doğarken *Taštariša* kentinde bazı ritüel uygulamaları yapmaktadır (KBo 20.23 öy.5'; KUB 53.18 VI' 6, Neu 161). Kentin Tokat ile Zile arasında olabileceği belirtilmiştir (Cornelius, "Neue Aufschlüsse zur hethitischen..." 241; Forlanini, "Le spedizioni militari ittite..." 297-298) *Nerik*'e daha yakın bir bölgede olmalıdır.

Tiyaşili:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 III 97; CTH 570: KUB 49.88 II 6.

Nerik ve *Şuhurişiša*'ya nispeten yakın bir bölgede yer almalıdır (KUB 5.1+KUB 52.65 III 97, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 80; Beal 52; KUB 49.88 II 6).

Timuhala:

CTH 40.V.1.A: KUB 19.13+14 I 47'; CTH 61.II.9.A: KUB 19.37 II 1, 8, 2, 13, 15', 16, 20, 22, 25, III 14', 19', 20, 21', 22', 26', 32; CTH 61.II.9.B: KBo 9.76 2, 4'; CTH 61.II.9.C: KBo 16.16+ III 11', 13', 15', 18'; CTH 61.II.9.D: KUB 31.39 IV 2', 9'; CTH 580.1: KUB 22.63 14'.

Timuhala, *Karaşuwa*, *Tiyaşilta* ve *Zimumuwa* kentleri ile birlikte (KBo 9.76 2'-4'; KUB 19.37 II 1, 8, 2, 13, 15', 16, 20, 22, 25, III 14', 19', 20, 21', 22', 26', 32) geçmekte ve *Dahara* ırmağı yakınlarında *Tapapinuwa*'dan geri dönerek buraya ulaşılmaktadır (KUB 19.13+ I 42'-47', del Monte, *L'opera storiografica di Mursili II* 136). Hitit ordusu için önemli askeri bir bölgede (von Schuler 49) bulunan *Timuhala*, *Nerik* kentinden *Iştahara* ya da *Hatenzuya* geçişte bir günlük mesafede yer almaktadır (Houwink ten Cate, "Mursilis' North-Western Campaigns-A Commentary" 49). İskilip önerisi (Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale..." 202-203) bu noktada biraz uzak kaldığından kentin Kargı yakınlarında belki Ilgaz dağları çevresinde olabileceği önerisi uygun görünmektedir (Matthews ve Glatz 69-70).

Tit:

CTH 562.1: KUB 22.25+KUB 50.55 öy.6'

Fal metnine göre *Şerişša*, *Pittalahşi* ve *Kattaladduwa* kentleri ile birlikte *Nerik* bölgesinde olmalıdır (KUB 22.25+KUB 50.55 öy.6', von Schuler 176).

Tizilima:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 27

Kent, *Haharwa* dağlık bölgesinde *Nerik* yakınlarında olmalıdır (KUB 5.1+KUB 52.65 I 27, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 36; Beal 43).

Turmita:

CTH 27: KBo 9.73+ öy.2, 5; CTH 40.V.1.A: KUB 19.13+ I 18'; CTH 51.1.A: KBo 1.1+ öy.12, 21, ay.45'; CTH 51.1.C: KUB 3.1b+a ay.12'; CTH 53.A: KBo 1.4+ IV 14'; CTH 61.I.A: KBo 3.4+KUB 23.125 I 30, 31, 41; CTH 61.I.B: KBo 16.1+ I 45; CTH 61.II: KBo 14.20+ I 11; CTH 62.A: KBo 22. 39 III 21'; CTH 81.A: KUB 1.1+ II 10, 54, 59; CTH 81.B: KBo 3.6+ II 35, 39, III 3; CTH 81.E: KUB 1.6 II 4'; CTH 81.F: KUB 19.64+ 2'; CTH 194: KBo 8.18 ay.9'; CTH 225.C?: KUB 48.83, 10'; CTH 231.2: KUB 26.2 ay.9'; CTH 256: ABoT 1.56 II 13; CTH 276.11: KUB 30.60+KBo 14.70 I 23'; CTH 295.3: KUB 26.69 V 16; CTH 381.A: KUB 6.45+ II 10, 11; CTH 381.B: KUB 6.46 II 52, 53; CTH 378.4.A: KUB 14.13+ I 5; CTH 403.2.B: KUB 33.70 III 6; CTH 412.1.1: KBo 12.106+KBo 13.146 I 1; CTH 422.A: KUB 4.1 I 4; CTH 422.E: KBo 44.21+KBo 52.28 4; CTH 530: KUB 48.105+KBo 12.53 öy.19', ay.20; CTH 530: KUB 53.42 r.Kol. 5'; CTH 577: KUB 18.10+ III 9; CTH 577: KBo 22.264(+)+KUB 50.23 I 2'; CTH 577: KBo 54.106+ öy.3; CTH 585.N: KUB

31.56 4', 7'; CTH 585.O: KUB 31.54 9'; CTH 592.1.D: KUB 11.24+IBoT 4.74 I 18; CTH 625: IBoT 1.23 III? 5'; CTH 625: KUB 51.2 öy.5'; CTH 625.1.A: KBo 4.13+ I 5, 22'; CTH 626.Tg04.I.1.C: KBo 11.73+KBo 44.128 öy.5'; CTH 626.Tg04.I.1.E: KBo 21.108+KBo 30.110+KBo 30.98 III 2, 4; CTH 647: KBo 30.64 öy.1, 3; CTH 653: KBo 25.192 öy.3, 4; CTH 662.1.A: KUB 11.28 III 13'; CTH 662.1.B: KBo 20.86+ öy.12'; CTH 670.586: KBo 44.144 öy.4; CTH 670.972: KBo 51.168 6'; CTH 670.1932: KUB 56.34 IV? 12'; CTH 670.1939: KUB 56.51 I 24; CTH 683.1: KUB 55.43+ I 24, sol k. 7; CTH 832: KBo 56.243 6'

Asur Ticaret Kolonileri döneminde sıkça bakır ticareti ile ilişkili geçen ve maden ekonomisinde önemli rol oynayan *Durmitta*, *Hattuş* ve *Tişmurna* ile ilgili geçmektedir (Albayrak 29). *Durmitta* Asur Ticaret kolonileri döneminden beri Anadolu'da en önemli merkezlerden biridir. *Durhumit* adının Hattice olabileceği önerilmektedir. II.Murşili, *Tuhmiyara* ve *Tapapanuwa* memleketleri ile birlikte *Kaşka* kabile topluluklarının saldırısına uğradığı kente seferler düzenlediği bilinmektedir (KBo 14.20+ I 11; KBo 3.4+KUB 23.125 I 30, 31, 41, Grémois 56-57). III.Hattuşili otobiyografisinde düşmanın *Durmitta* ve *Tahuppiya* memleketlerine saldırdığından sonrasında ise ağabeyi II.Muwattali'nin kendisine yönetmesi için bıraktığından bahsetmektedir (KUB 1.1+ II 10, 54, 59, Otten, *Apologie Hattusilis III...* 10-14). I.Şuppiluliuma'nın kahramanlıklarında *Tikkuwa* ve *Hurna* ile ilgili geçmektedir (KUB 19.13+ I 18', del Monte, *L'opera storiografica di Mursili II* 133).

Kentin lokalizasyonu için Arapkir (Goetze, "Bemerkungen zu dem..." 25); Yenihan (Garstang ve Gurney 17); Nerik bölgesi (von Schuler 31); Merzifon yakınları; Sivas-Tokat hattının kuzeyinde (Ünal, *Hattuşili III. (Band 1)* 223-224) Çankırı yakınlarında (Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale..." 203, Barjamovic 251-253) ya da Tuz Gölü'nün kuzeydoğusunda Kırıkkale bölgesinde olabileceği önerilmiştir (Forlanini, "Appunti di geografia..." 173-178; Forlanini, "Central Provinces of Hatti..." 68-74; Cammarosano ve Marizza 180-181). Diğer bir görüş ise Çankırı-Karabük yakınlarında olabileceği yönündedir (Matthews ve Glatz 64). *Haharwa* dağları ilgili *Nerik* ve *Kaşlama*'dan çok da uzak olmayan bir bölgede olmalıdır (Taracha, *Two Festivals Celebrated...* 98).

Ununiya:

CTH 61.II: KBo 16.13+ ay.1', 6'; CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 II 48.

Haharwa dağlık bölgesi ve *Nerik* kenti yakınlarında (KUB 5.1+KUB 52.65 II 48, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 58; Beal 43), aynı zamanda *Kummeşmaha*-Irmağı ile de ilgili geçmektedir (KBo 16.13+ ay.1'-6').

Urišta:

CTH 190: HKM 57 11, 20; CTH 214.2: KUB 23.61+KUB 26.78 Rd.; CTH 510.2: KBo 24.117+ r.Kol.9'; CTH 525.3: KUB 25.23+ I 9', 34', 35', 39', 42', II 18', IV 60'.

Hakmiş'de kültü bulunan *Urišta* ve *Parduwata*'dan bazı festivaller için *Hakmiş*'e Tanrı heykelcikleri getirilerek olasılıkla *Kaška* saldırılarından etkilenen bu kentlerde kültün devamlılığı sağlanmıştır. Maşat mektuplarında *Uriştalı* rahibin oğlunun kölesi Kaştanda adında birisinin *Kašša*'lı bir kadın alması ve onun *Haššarpandalı* Himmuili ve Tarhumuwa tarafından kaçırılması konu edilmiştir (HKM 57 11, 20, Alp, *Hethitische Briefe...* 226-229; Hoffner 205). Kent, *Hakmiş* bölgesinde yer almalıdır.

Zahaluka:

CTH 282.8: KUB 48.48 öy.4; CTH 647: KUB 53.13 III 16'; CTH 673: KUB 27.68+ I 1, 4, 6, 13, 17, 27, 41, 42, II 27, IV 45'; CTH 678: KUB 25.36 I 15', 19', 28', V 15, 19, 27, 31; CTH 678: KUB 51.54 öy.? 2', 7', 9'; CTH 678: KBo 52.200 6'; CTH 678: KBo 57.201 3'; CTH 678.5: KUB 28.92 I 9'; CTH 745: Bo 8662 2'; CTH 821: KUB 54.64 öy.10', 11', 14', 19', ay.7'; CTH 821: KUB 48.13 öy.10'; CTH 821.2: HT 67 öy.5'.

Nerik'in Tanrılarının (*Zahaluka*'nın Fırtına Tanrısı, Savaş Tanrısı, Göğün Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, Tanrı Telipinu ve Tanrı Halki) envanterlerini içeren metinde (KUB 27.68+ I 1, 4, 6, 13, 17, 27, 41, 42, II 27, IV 45', Haas, *Kult von Nerik* 300-302; Cammarosano 335-353) ve *Nerik* kenti ile ilgili bayram ritüellerinde (KUB 25.36 I 15', 19', 28', V 15, 19, 27, 31, Haas, *Kult von Nerik* 198-211; KUB 51.54 öy.? 2', 7', 9', Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 51* 87-88; KBo 52.200 6'; KBo 57.201 3', Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KBo 57* 105; KUB 28.92 I 9') geçen (Hattice fragmanlarda *Tuhuluk*[a biçiminde (Bo 8662 2', Fuscagni 186; Alparslan, *Yayımlanmamış Boğazköy Tabletleri* 234) *Zahaluka*, *Kapiri* ve *Zinta*[... kent adları ile birlikte (KUB 48.48 öy.4-8, Dardano 251) *Nerik*'in yakın çevresinde yer almalıdır.

Zakiya:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 74.

Tanizila bölgesinde *Zihhana* ile ilgili olarak *Nerik*'in yakın çevresinde aranmalıdır (KUB 5.1+KUB 52.65 I 74, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 44; Beal 45).

Zikapala:

CTH 561: KUB 5.1+KUB 52.65 I 73, 79, V 1; CTH 570: KUB 49.88 II 15

Tanizila bölgesinde *Aštenaippa*, *Zihhana* ve *Zakiya* ile birlikte *Nerik*'in yakın çevresinde *Haharwa* dağının eteklerinde aranmalıdır (KUB 5.1+KUB 52.65 I 73, 79, V 1, Ünal, *Hattuşili III. (Band 2)* 44-45, 92; Beal 45).

Zitharunuwa:

CTH 678.5: KUB 28.92 I 8'

Haharwa dağlık bölgesinde *Tahašta* ırmağı ile ilgili geçmektedir (KUB 28.92 I 8', Haas, *Kult von Nerik* 302).

Genel olarak *Hatti* memleketinin kuzeyini oluşturan ve Karadeniz sahillerine kadar uzanan bölgede *Kaška*, *Pala-Tummana* ve *Azzi-Hayaša* politik oluşumlarının bulunduğu bilinmekte, *Nerik* ve *Hakmiš*'in bu politik oluşumlardan biri olan *Kaška* ile *Hatti* memleketinin bulunduğu bölgede olduğu anlaşılmaktadır. *Nerik* ve *Hakmiš*'in lokalizasyon/identifikasyon çalışmaları önemli kült merkezlerinin açığa çıkarılmasının yanı sıra *Hatti* memleketinin kuzey sınırlarını ve *Kaška* memleketinin politik tarihini açıklayabilmek için de oldukça önem taşımaktadır.

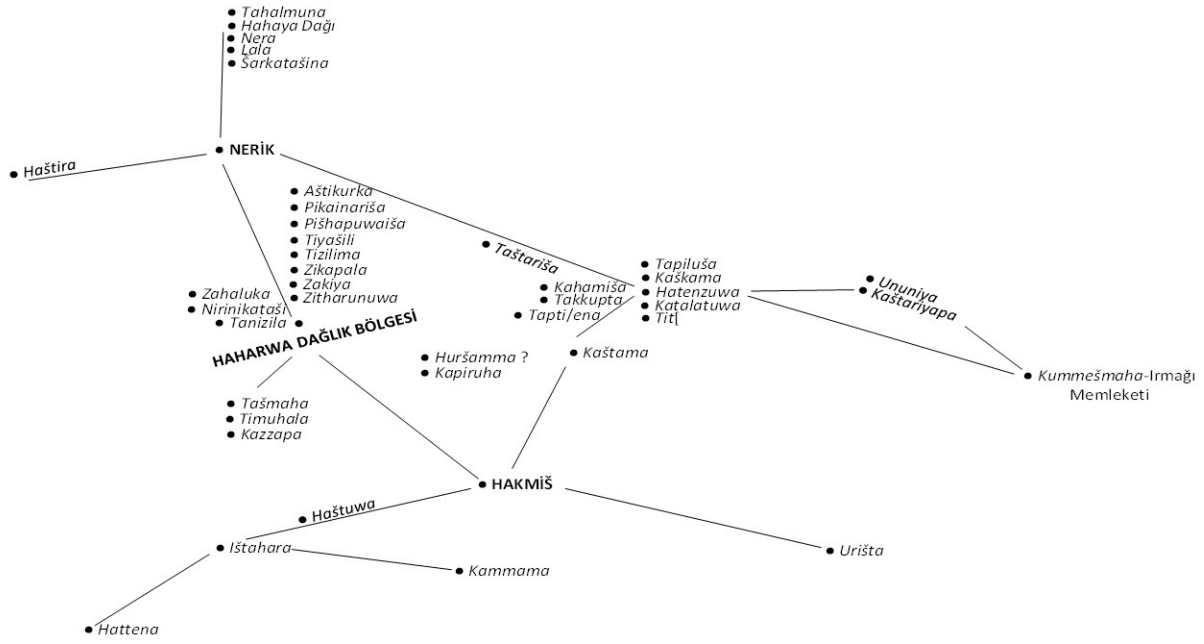
Nerik ve *Hakmiš* kentleri ile yakın çevresindeki yerleşimlerin birbirine olan konumları hakkında detaylı bilgi veren metinler imparatorluk devri ile başlamaktadır. I.Şuppiluliuma ve II.Muršili ile ülke topraklarının kuzey sınırlarında bir genişleme politikası başlamıştır. III.Hattušili hem "bölgesel kral" olarak Yukarı Memleketi yönetimine aldığı hem de sonrasında "Büyük Kral" olarak tahtta geçtiğinde bu bölgeye seferler düzenlemiş, burada bulunan topluluklarla antlaşmalar yapmış ve imparatorluğun kuzey sınırlarını yeniden yapılandırmıştır.

Bölge, Hitit çağında *Hakpiš*, *Nerik*, *Zalp(uw)a*, *Tummana*, *Pala* ve *Hulana* Nehri Memleketi, *Hartana*, *Hal/tenzuwa*, *Hawalkina*, *Kammama*, *Karahna*, *Malimaliya* dağı, *Takkupš/ta*, *Tiliura*, *Urešta*, *Hanhana*, *Halwanna*, *Haharwa* dağı ve *Zaliyanu* gibi birçok yerleşimden oluşmaktadır (Corti 219; Hazenbos 193-194).

- *Nerik*, *Hakmiš* ve yakın çevresinin tarihi coğrafyasına ışık tutan filolojik verilere göre bölgenin düşman iki memleketin değişen güç dengeleri arasında kaldığını;

- *Hatti* kült öğeleri ve gelenekleri barındıran bölgede imparatorluk dönemi ile Hitit hâkimiyetinin güçlendiğini ve bu dönem boyunca Anadolu'nun kuzeyinde Hitit yerleşim yoğunluğunun arttığını;

- ele aldığımız coğrafya adlarının özellikle *Nerik* ve *Hakmiš* memleketleri ile oldukça yakın ilgili *Haharwa* dağlık bölgesinin kuzey-güney yönünde olması gerektiğini düşünüyor ve Merzifon-Havza-Vezirköprü arasında kalan bölgelere lokalize etmek istiyoruz.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Rukiye. *Hethitische Texte Bo 4658-Bo 5000. Teil 1: Transkriptionen. Teil 2: Autographien, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 46*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2016.

Albayrak, İrfan. "Uşur-ša-Ištar'ın Arşivinden Bakır Ticareti ile İlgili Bir Mektup." *Ahmet Ünal Armağanı*. Ed. Sedat Erkut ve Özlem Sir Gavaz. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2016. 25-34.

Alp, Sedat. "Amasya Civarında Zara Bucağında Bulunan Hitit Heykeli ile Diğer Hitit Eserleri." *Anatolia 6* (1961-1962): 191-216.

---. "Hitit Kenti Hanhana'nın Yeri." *Belleten 41* (1977): 649-652.

---. *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1991.

Alparslan, Metin. "Das land Hakkimish: Geschichte, Lokalisation und politische Bedeutung einer hethitischen Metropole." *7. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum (25-31 Ağustos 2008)*. Ed. Aygül Süel. Ankara: Çorum Valiliği, 2010. 29-44.

---. *Yayımlanmamış Boğazköy Tabletleri (Bo 8486-8694)-Unpublizierte Boğazköy tafeln (Bo 8486-8694)*. İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, 2016.

Barjamovic, Gojko. *Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2011.

- Beal, Richard H. "Seeking Divine Approval for Campaign Strategy KUB 5.1+KUB 52.65." *Ktèma: Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome Antiques* 24 (1999): 41-54.
- Bryce, Trevor. *The Kingdom of Hittites*. New York: Oxford, 2005.
- Bozgun, Şafak. "CTH 89: Çiviyazılı Belgelerde Hitit Sınır Kenti Tiliura (I)." *Archivum Anatolicum* 11.1 (2017): 29-74.
- . "Çiviyazılı Belgelere Göre Tiliura Kenti'nin Konumu (II)." *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 58.2 (2018): 1246-1266.
- Bozgun, Şafak ve Savaş Ö. Savaş. "CTH 676: Nerik Kenti Arınma Ritüeli." *Archivum Anatolicum* 11.1 (2017): 75-96.
- Cammarosano, Michele. *Hittite Local Cults*. Writings from the Ancient World 40, Atlanta: SBL, 2018.
- Cammarosano, Michele ve Marco Marizza. "Das Land Tumanna und sein König in den hethitischen Quellen." *Die Welt des Orients* 45 (2015): 158-192.
- Cornelius, Friedrich. "Geographie des Hethiterreiches." *Orientalia NS* 27 (1958): 225-251.
- . "Zur hethitischen Geographie: die Nachbarn des Hethiterreiches." *Revue Hittite et Asianique* 16.62 (1958): 1-17.
- . "Der Text des Hattusilis III, geographisch erläutert." *Revue Hittite et Asianique* 17.65 (1959): 104-116.
- . "Neue Aufschlüsse zur hethitischen Geographie." *Orientalia* 32 (1963): 233-245.
- . "Neue Arbeiten zur hethitischen Geographie." *Anatolica* 1 (1967): 62-77.
- . *Geschichte der Hethiter. Mit besonderer Berücksichtigung der geographischen Verhältnisse und der Rechtsgeschichte*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973.
- Cornil, Piet ve Lebrun, René. "La restauration de Nérık (KUB XXI 8, 9 et 11=Cat.75)." *Hethitica* 1 (1972): 15-30.
- Corti, Carlo. "The North: Hanhana, Hattena, İstahara, Hakpiš, Nerik, Zalpuwa, Tummana, Pala and the Hulana River Land." *Handbuch der Orientalistik* 121 (2017): 219-238.

- Czichon, Rainer M. ve Mehmet A. Yılmaz. "Vezirköprü/Oymaağaç (Nerik?) Projesi." *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı*. Ed.Hasan Kasapoğlu ve Mehmet Ali Yılmaz. Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2014. 339-346.
- Czichon, Rainer M. ve diğerleri. "Archäologische Forschungen am Oymaağaç Höyük/Nerik 2011-2015." *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin* 148 (2016): 5-142.
- Dardano, Paola. *Die hethitischen Tontafelkataloge aus Hattuša (CTH 276-282), Studien zu den Boğazköy-Texten 47*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2006.
- de Martino, Stefano. *Annali e res gestae antico ittiti*. Pavia: Italian University Press, 2003.
- del Monte, Giuseppe F. *Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement. RGTC 6/2*. Wiesbaden: Reichert, 1992.
- . *Le gesta di Suppiluliuma. Traslitterazione, traduzione e commento*, Pisa 2008.
- . *L'opera storiografica di Mursili II re di Hattusa, Vol. I: Le gesta di Suppiluliuma*. Pisa: Edizioni Plus, 2009.
- del Monte, Giuseppe F. ve Johann Tischler. *Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte, RGTC 6*. Wiesbaden: Isd, 1978.
- Dinçol, Ali ve Yakar Jak. "Nerik Şehrinin Yeri Hakkında." *Bellesten* 38 (1974): 563-572.
- Doğan-Alparslan, Meltem. *Hitit Kralı II.Muwattalli: Kişiliği ve İcraatı Filolojik Belgeler Işığında*. İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, 2012.
- Doğan-Alparslan, Meltem ve Metin Alparslan. "Ein hethitisches Hieroglyphensiegel aus einer Notgrabung in Dogantepe-Amasya" *Colloquium Anatolicum/Anadolu Sohbetleri* 10 (2011): 41-47.
- Ertem, Hayri. *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1973.
- Forlanini, Massimo. "L'Anatolia nordoccidentale nell'impero eteo." *Studi Micenei ed Egeo Anatolici* 18 (1977): 197-225.
- . "Appunti di geografia etea." *Studia Mediterranea Piero Meriggi Dicata* (1979): 165-185.

- . "Le spedizioni militari ittite verso Nerik. I percorsi orientali." *Rendiconti Istituto Lombardo* 125 (1992): 277-308.
- . "La région autour de Nerik selon les sources hittites." *In ricordo di Fiorella Imparati a dieci anni dalla scomparsa (SMEA 52)* (2010): 119-135.
- . "The Central Provinces of Hatti: an Updating." *Eothen, studi sulle civiltà dell'Oriente antico* 16 (2008): 145-188.
- Fuscagni, Francesco. *Hethitische unveröffentlichte Texte aus den Jahren 1906-1912 in der Sekundärliteratur. Hethitologie Portal Mainz-Materialien 6* Wiesbaden: Harrassowitz, 2007.
- García Trabazo, José Virgilio ve Detlev Groddek. *Hethitische Texte in Transkription. KUB 58, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 18.* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2005.
- Garstang, John. "Hittite Military Roads in Asia Minor. A Study in Imperial Strategy." *American Journal of Archaeology* 47 (1943): 35-62.
- Garstang, John ve Oliver R. Gurney. *The Geography of the Hittite Empire.* London: Occasional Publications of the British Institute of Archaeology in Ankara, 1959.
- Goetze, Albrecht. "Bemerkungen zu dem hethitischen Text AO 9608 des Louvre.," *Revue Hittite et Asiatique* 1.1 (1930): 18-30.
- . "The Roads of Northern Cappadocia in Hittite Times." *Revue Hittite et Asiatique* 15.61 (1957): 91-103.
- . *Kleinasien.* München: Beck, 1957.
- . *Reviewed Work(s):* Garstang-Gurney 1959, *Journal of Cuneiform Studies* 14 (1960): 43-48.
- . *Die Annalen des Muršiliš.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1967.
- Gonnet, Hatice, "Les montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites." *Revue Hittite et Asiatique* 26.83 (1968): 93-170.
- Gréois, Jean-Pierre. "Les Annales decennales de Mursili II (CTH 61,1)." *Hethitica* 9 (1988): 17-145.
- Groddek, Detlev. *Hethitische Texte in Transkription. KUB 55, Dresdner Beiträge zur Hethitologie-Philologica 4.* Dresden: Verlag der TU, 2002.

- . *Hethitische Texte in Transkription. KUB 51, Dresdner Beiträge zur Hethitologie-Philologica* 15. Dresden: Verlag der TU, 2004.
- . *Hethitische Texte in Transkription. KUB 60, Dresdner Beiträge zur Hethitologie* 20. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006.
- . *Hethitische Texte in Transkription. KBo 22, Dresdner Beiträge zur Hethitologie* 24, Wiesbaden, 2008.
- . "Die neuen Fragmente der Deeds of Šuppiluliuma. Vorläufige Bemerkungen." *Res Antiquae* 5 (2008): 109-119.
- . *Hethitische Texte in Transkription. KBo 57, Dresdner Beiträge zur Hethitologie* 36. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2011.
- Güterbock, Gustav H. "The North-Central Area of Hittite Anatolia." *Journal of Near Eastern Studies* 20 (1961): 85-97.
- Haas, Volkert. *Der Kult von Nerik. Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte.* Roma: Pontificio Istituto Biblico, 1970.
- . *Geschichte der hethitischen Religion, Handbuch der Orientalistik.* Leiden: Brill, 1994.
- Hazenbos, Joost. *The Organization of the Anatolian Local Cults during the Thirteenth Century B.C. An Appraisal of the Hittite Cult Inventories.* Leiden-Boston 2003.
- Hoffner, Harry A. *Letters from the Hittite Kingdom, WAW 15* Atlanta: Brill, 2009.
- Houwink ten Cate, Philo H.J. "Mursilis' North-Western Campaigns-A Commentary." *Anatolica* 1 (1967): 44-61.
- . "Mursilis' North-Western Campaigns-Additional Fragments of His Comprehensive Annals Concerning the Nerik Region." *Florilegium anatolicum. Mélanges offerts à Emmanuel Laroche* (1979): 157-167.
- Hutter, Manfred, "Autobiographisches, Historiographisches und Erzählelemente in hethitischen "Gebeten" Arnuwandas und Mursilis." *Organization, Representation, and Symbols of Power in the Ancient Near East, Proceedings of the 54th Rencontre Assyriologique Internationale at Würzburg, (20-25 July 2008).* Ed. Gernot Wilhelm. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 2012. 665-674.

- Kempinski, Aharon ve Silvin Košak. "CTH 13: The Extensive Annals of Hattušili I (?)." *Tel Aviv. Journal of the Tel Aviv University Institute of Archaeology* 9.2 (1982): 87-116.
- Klinger, Jörg. *Untersuchungen zur Rekonstruktion des hattischen Kultschicht, Studien zu den Boğazköy-Texten* 37. Wiesbaden: Harrassowitz, 1996.
- . "The Cult of Nerik-Revisited." *Central-North Anatolia in the Hittite Period-New Perspectives in Light of Recent Research. Acts of the International Conference Held at the University of Florence (7-9 February 2007)*. Ed. Franca Pecchioli Daddi, Giulia Torri ve Carlo Corti. Roma: Herder, 2009. 97-107.
- Košak, Silvin. *Hittite inventory texts (CTH 241-250), Texte der Hethiter* 10. Heidelberg: C. Winter, 1982.
- Lebrun, Rene. *Hymnes et prières hittites*. Louvain-la-Neuve: Centre d'histoire des religions, 1980.
- Macqueen, James G. "Nerik and its Weather-God." *Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara* 30 (1980): 179-187.
- McMahon, Gregory. *The Hittite State Cult of the Tutelary Deities. Assyriological Studies* 25. Chicago: The Oriental Institute, 1991.
- Matthews, Roger ve Claudia Glatz. "The Historical Geography of North-central Anatolia in the Hittite Period: Texts and Archaeology in Concert." *Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara* 59 (2009): 51-72.
- Miller, Jared. "Joins and Duplicates among the Boğazköy Tablets (31-45)." *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* 98 (2008): 117-137.
- Mouton, Alice. *Rêves hittites. Contributions à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne*. Leiden-Boston: Brill, 2007.
- Neu, Erich. *Althethitische Ritualtexte im Umschrift, Studien zu den Boğazköy-Texten* 25. Wiesbaden: Harrassowitz, 1980.
- Otten, Heinrich. "Huršam(m)a." *Reallexikon der Assyriologie* 4 (1972-1975): 521.
- . "Kazzapa." *Reallexikon der Assyriologie* 5 (1976-1980): 543.
- . *Die Apologie Hattusilis III. Das Bild der Überlieferung, Studien zu den Boğazköy-Texten* 24. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1981.

- Otten, Heinrich ve Wolfram von Soden. *Das akkadisch-hethitische Vokabular KBo I 44+KBo XIII 1, Studien zu den Boğazköy-Texten 7*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1968.
- Rieken, Elizabeth. "hethiter.net/: CTH 383.1" Web. 18 Ocak 2016.
- Roos, Johan de. *Hittite Votive Texts*. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 2007.
- Roszkowska-Mutschler, Hanna. *Hethitische Texte in Transkription, KBo 44. Dresdner Beiträge zur Hethitologie 22*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2007.
- Singer, Itamar. *Hittite Prayers, SBL Writings from the Ancient World*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002.
- Součková, Jana. "Edikt von Tuthaliya IV, zugunsten des Kults des Wettergottes von Nerik." *Investigationes Anatolicae-Gedenkschrift für Erich Neu*. Ed. Jörg Klinger, Elizabeth Rieken ve Christel Rüster. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2010. 279-300.
- Soysal, Oğuz. *Unpublished Bo-Fragments in Transliteration I (Bo 9536-Bo 9736)*. Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 2015.
- Taggar-Cohen, Ada. *Hittite Priesthood. Texte der Hethiter 26*. Heidelberg: Carl Winter, 2006.
- Taracha, Piotr. *Religions of Second Millennium Anatolia, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 27*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2009.
- . *Two Festivals Celebrated by a Hittite Prince (CTH 647.I and II-III). New Light on Local Cults in North-Central Anatolia in the Second Millennium BC, Studien zu den Boğazköy-Texten 61*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2017.
- Taş, İlknur. *Hethitische Texte in Transkription. Bo 8264-Bo 8485, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 43*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2014.
- Tischler, Johann. *Hethitische Texte in Transkription. KUB 56 und KUB 57, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 49*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016.
- Ünal, Ahmet. *Hattušili III. Teil 1: Hattušili bis zu seiner Thronbesteigung. Texte der Hethiter 3/4*, Heidelberg: Carl Winter, 1974.
- . *Eskiçağ Anadolu Toplumlarında Kadın Anayanlı Bir Hitit Kraliçesi Puduhepa ve Zamanı*. Ankara: Hitit Üniversitesi, 2014.
- van den Hout, Theo. P. J. *Der Ulmitešub-Vertrag. Eine prosopographische Untersuchung. Studien zu den Boğazköy-Texten 38*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1995.
- von Schuler, Einar. *Die Kaškäer. Ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien*. Berlin: de Gruyter, 1965.
- Wegner, Ilse. *Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen, Teil 1: Texte für ISTAR-Sa(w)uska, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler 1/3a*. Roma: Bonsignori, 1995.